MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ FAKULTETO
SKAITMENINIŲ TECHNOLOGIJŲ INSTITUTAS

JUSTĖ TAMAŠAUSKIENĖ
(Naujų technologijų teisė, NTTmns0-01)

INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS LAIKMENŲ IR ĮRANGOS APMOKESTINIMO PROBLEMOS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
prof. dr. Mindaugas Kiškis

Vilnius, 2014

TURINYS

ĮVADAS 3

I. INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS LAIKMENŲ IR ĮRANGOS MOKESČIŲ NUSTATYMO PRIELAIDOS, TIKSLAI IR JŲ ĮGYVENDINIMAS 6

1.1 Autoriaus turtinių teisių apribojimo samprata ir reikšmė 7

1.2. Autoriaus turtinių teisių apribojimo koncepcijos: *copy right* ir *droit d'auteur* sistemos 9

1.3. Intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo teisinis reglamentavimas Lietuvoje ir kitose šalyse 12

II. INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS LAIKMENŲ IR ĮRANGOS APMOKESTINIMO PROBLEMINIAI ASPEKTAI 20

2.1. Atgaminimo asmeniniais tikslais išimties nustatymo poreikis ir taikymo sąlygos 20

2.2. „Tuščios laikmenos mokesčio" naštos perkėlimo prielaidos 30

2.3. Teisingos kompensacijos instituto funkcinė paskirtis ir problematika 36

2.4. Kompensacinio atlyginimo susigrąžinimo teisinis reglamentavimo atitiktis Europos Sąjungos teisei 43

III. „TUŠČIOS LAIKMENOS MOKESČIO" TEISINIO REGLAMENTAVIMO PERSPEKTYVOS 48

IŠVADOS 50

SANTRAUKA 51

SUMMARY 56

LITERATŪROS SĄRAŠAS 58

ĮVADAS

Teisės doktrinoje laikoma, kad vienas iš svarbiausių autorių teisės tikslų yra suderinti autorių, jų teisių perėmėjų ir visuomenės interesus. Tai lemia, kad įstatymų leidėjas nustato autoriaus turtinių teisių apribojimus. Vienas iš jų – kūrinio atgaminimo teisės apribojimas – atgaminimas asmeniniais tikslais, nustatytas Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (toliau – ATGTĮ)[1] 20 straipsnyje, kuriame kartu įtvirtinta ir pareiga mokėti autoriui atitinkamą kompensacinį atlyginimą. Pareiga mokėti šį atlyginimą yra grindžiama siekiu kompensuoti autoriaus teisių turėtojams žalą, kuri kyla kūrinių ir gretutinių teisių objektų naudotojams įgyvendinant jiems įstatymo suteiktą galimybę atgaminti autorių kūrinius asmeniniais tikslais.[2] Europinėje jurisprudencijoje šis kompensacinis atlyginimas dar vadinamas „*tuščios laikmenos mokesčiu*“, o tarptautinėje jurisprudencijoje taip pat naudojama sąvoka anglų k. „*copyright levy*“ arba „*private copy levy*“.[3]

Vadovaujantis ATGTĮ 20 straipsnio 5 dalies nuostatomis, kompensacinis atlyginimas mokamas nuo dviejų objektų grupių: (i) tuščių analoginių ir skaitmeninių garso ir audiovizualinių laikmenų ir (ii) asmeniniam atgaminimui skirtų įrenginių. Kompensacinį atlyginimą privalo mokėti asmenys, parduodantys šiuos įrenginius ir tuščias laikmenas Lietuvos Respublikoje. Prievolė mokėti aukščiau nurodytą kompensacinį atlyginimą Lietuvoje buvo įvesta įgyvendinant 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (toliau – ir Direktyva)[4]. Šiuo atžvilgiu taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, jog pagal Direktyvos nuostatas, valstybės narės gali, tačiau neprivalo nustatyti nacionalinėje teisėje atgaminimo teisės apribojimą asmeniniais tikslais. Kartu Direktyva nustato imperatyvią sąlygą: jei valstybė narė nustato šį apribojimą – teisių turėtojai turi gauti teisingą kompensaciją. Taip pat svarbu paminėti, jog Direktyva neapibrėžia teisingos kompensacijos sąvokos, joje taip pat nedetalizuojama, kas, iš ko ir kokiomis formomis surenka kompensaciją ir ją paskirsto autorių teisių turėtojams, taigi, valstybės narės turi plačią diskreciją pasirinkti, kaip įgyvendinti Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies b punkto nuostatą.

Magistro baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Pažymėtina, kad „*tuščios laikmenos mokestis*“ sukelia nemažai diskusijų ir yra įvairiai vertinamas tiek Lietuvos, tiek užsienio mokslininkų tarpe. Vieni iš jų šį mokestį vertina teigiamai kaip socialiai

[1] Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 50-1598.
[2] Mizaras. V. Autorių teisė. Tomas I. Justitia: Vilnius, 2008. P. 530-531.
[3] Kiškis M. Laikmenų ir įrangos mokesčio (atlyginimo autoriams ir gretutinių teisių turėtojams už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais) perspektyva po ESTT *Padawan* bylos // Socialinių mokslų studijos. 2011, 3(3). P. 873.
[4] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo 2001/29/EB // Europos Bendrijų oficialusis leidinys 2001, L-167

subalansuotą žalos autorių teisių turėtojams atlyginimo būdą, kitų nuomone, šis mokestis yra socialiai neteisingas, neatitinka deklaruojamų tikslų, diskriminuoja verslą ir proteguoja vienos socialinės grupės interesą visuomenės sąskaita.[5] Diskusijos dėl kompensacinio atlyginimo vyksta nuolat ir Europos Sąjungos lygmeniu. Vienas iš svariausių pastarojo meto įvykių nagrinėjamoje srityje yra 2013 metų sausio 31 d. paskelbtos Europos Komisijos paskirto tarpininko A. Vitorino rekomendacijos.[6] Be to, Direktyvos nuostatos ir jų aiškinimas plėtojamas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ir ESTT) praktikoje.[7] ESTT yra ne kartą pasisakęs dėl „*teisingos kompensacijos*“ sąvokos ir jos taikymo, kompensacinį atlyginimą turinčių mokėti subjektų (teisingos kompensacijos finansinių skolininkų ir finansavimo naštos perkėlimo), taip pat dėl teisingos kompensacijos panaudojimo paskirties, kompensacinio atlyginimo susigrąžinimo prielaidų ir kitais probleminiais intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo klausimais.

Diskutuoti intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo klausimu taip pat skatina naujų technologijų plėtra ir pažanga, tobulėjančios skaitmeninės technologijos (patogios atgaminimo ir sklaidos galimybės bei kt.), kurios suteikia visuomenei palankias sąlygas daug paprasčiau, kitokiu būdu ir didesniu mastu keistis intelektinės veiklos rezultatais.[8] Atsižvelgiant į tai, iškyla poreikis reaguojant į technologinį progresą įvertinti galiojantį teisinį reguliavimą, jo atitikimą galiojančiai Europos Sąjungos teisei ir tikėtinoms jos raidos kryptims. Manytina, kad visos aukščiau nurodytos aplinkybės patvirtina šio magistrinio darbo temos aktualumą.

Pažymėtina, kad atskiri klausimai, susiję su intelektinės nuosavybės laikmenų bei įrangos apmokestinimu buvo nagrinėjami daugelio Lietuvos bei užsienio mokslininkų (R. Birštonas, J. Usonienė, V. Mizaras, Ą. Čekanavičius, A. Rudzinskas, M. Kiškis, E. Ivanauskaitė, N. Matulevičienė, A. Vileita, V. L. Benabou, W. Cornish, P. B. Hugenholtz, H. P. Knopf, S. von Levinski bei kt.) darbuose. Tačiau šiame darbe bus aptariama aktualiausia intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo problematika, atsižvelgiant į naujausią ESTT praktiką bei Europos Sąjungos lygiu vykstančias diskusijas dėl „*tuščios laikmenos mokesčio*“ reglamentavimo ir naujų technologijų plėtrą, skatinančią itin sparčią autorių teisių sistemos evoliuciją.

---

[5] Kiškis M. Laikmenų ir įrangos mokesčio (atlyginimo autoriams ir gretutinių teisių turėtojams už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais) perspektyva po ESTT *Padawan* bylos // Socialinių mokslų studijos. 2011, 3(3). P. 872.

[6] Vitorino A. Recommendations resulting from the mediation on private copying and reprography levies. 2013. Prieiga: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/130131_levies-vitorino-recommendations_en.pdf, 2014-09-27.

[7] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-467/08 (*Sociedad General de Autores y Editores de Espana (SGAE) v. Padawan, S. L.*), sprendimas byloje Nr. C-457/11 – C-460/11 (*VG Wort v. Kyocera Mita et al.*); sprendimas byloje Nr. C-521/11 (*Austro Mechana v. Amazon*); sprendimas byloje Nr. C-314/12 (*Constantin Filmverleih v. UPC Telekabel*), sprendimas byloje Nr. C-463/*12 (Copydan Båndkopi v. Nokia), sprendimas byloje Nr. C-435/12 (ACI Adam et al. vs Stichting de Thuiskopie*) ir kt.

[8] Čekanavičius A. *Autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo teisinis reguliavimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius – 2011. P. 15-16.

Magistro baigiamojo darbo tikslas ir uždaviniai. Atliekamo mokslinio tyrimo tikslas – išanalizuoti ir aptarti pagrindines kompensacinio atlyginimo („*tuščios laikmenos mokesčio*“) teisinio reglamentavimo ir praktinio įgyvendinimo problemas.

Siekiant užsibrėžto tikslo, darbo autorius išsikėlė šiuos uždavinius:

1) Aptarti „*tuščios laikmenos mokesčio*“ teisinį reguliavimą Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos šalyse;

2) Išanalizuoti ir aptarti pagrindines intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo teisinio reglamentavimo ir praktinio įgyvendinimo problemas, atsižvelgiant į Lietuvos teismų ir ESTT praktiką;

3) Aptarti galimas „*tuščios laikmenos mokesčio*“ teisinio reguliavimo perspektyvas.

4) Darbo pabaigoje pateikti apibendrinimus ir išvadas.

Magistro baigiamojo darbo ginamasis teiginys. Nors šiuo metu Lietuvoje galiojantis intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo teisinis reglamentavimas iš esmės atitinka šiuo metu galiojančią Europos Sąjungos teisę, tačiau tai neišsprendžia visų dėl šio reglamentavimo praktikoje iškylančių problemų.

Magistro baigiamajame darbe panaudoti metodai. Magistro baigiamojo darbo iškeltam tikslui pasiekti ir uždaviniams įgyvendinti buvo panaudoti įvairūs teoriniai ir empiriniai metodai. Darbe panaudoti tokie socialinių mokslų tyrimo metodai kaip dokumentų analizės, komparatyvistinis (lyginimo), sisteminės analizės ir apibendrinimo. Dokumentų analizės metodo pagalba buvo tiriami galiojantys teisės aktai bei teismų procesiniai dokumentai. Komparatyvistinis (lyginimo) metodas šiame darbe panaudotas palyginant Lietuvos ir užsienio šalių „*tuščios laikmenos mokesčio*“ teisinį reguliavimą. Darbe naudotas sisteminės analizės metodas padėjo atskleisti pagrindines problemas. Naudojant apibendrinimo metodą darbe aptariama Lietuvos teismų bei ESTT praktika nagrinėjama tema bei pateikiamos išvados.

Magistro baigiamojo darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas ir trys dėstomosios dalys, skirstomos į smulkesnius struktūrinius vienetus (pirmoji dėstomojo dalis yra skirta aptarti atgaminimo asmeniniais tikslais išimtį, kaip vieną iš autorių turtinių teisių apribojimų, bei su šia išimtimi tiesiogiai susijusį „*tuščios laikmenos mokestį*“ ir jo teisinį reglamentavimą Lietuvoje bei kitose šalyse, antroje dėstomojoje dalyje analizuojami ir aptariami pagrindiniai intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo probleminiai aspektai, atsižvelgiant į Lietuvos teismų ir ESTT praktiką, trečiojoje dėstomojoje dalyje aptariamos galimos „*tuščios laikmenos mokesčio*“ teisinio reguliavimo perspektyvos). Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, naudotos literatūros sąrašas bei darbo santrauka lietuvių ir užsienio (anglų) kalba.

I. INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS LAIKMENŲ IR ĮRANGOS MOKESČIŲ NUSTATYMO PRIELAIDOS, TIKSLAI IR JŲ ĮGYVENDINIMAS

Autorių turtinės teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinį yra išimtinio pobūdžio, todėl tik autorius, jo teisių perėmėjas ar jų tinkamai įgalioti atstovai gali leisti arba uždrausti naudoti kūrinį bet kuriuo būdu ar forma. Tačiau šios teisės, kaip ir kitos civilinės teisės nėra absoliučios, todėl tam tikrais įstatymo numatytais atvejais gali būti ribojamos.

1948 m. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos[9] 27 straipsnio 1 dalis nustato, kad kiekvienas žmogus turi teisę laisvai dalyvauti bendruomenės kultūriniame gyvenime, gėrėtis menu, dalytis mokslo pažangos laimėjimais ir jų teikiama nauda, tačiau to paties straipsnio 2 dalyje taip pat numatyta, jog kiekvienas turi teisę į savo moralinių ir materialinių interesų, atsirandančių iš mokslo, literatūros arba meno kūrinių, kurių autorius jis yra, apsaugą. Tokiu būdu, tiek šioje, tiek ir kitose tarptautinėse sutartyse, skirtose žmogaus teisių apsaugai, įtvirtintas siekis ir būtinybė užtikrinti autorių ir gretutinių teisių subjektų bei visuomenės teisių ir teisėtų interesų pusiausvyrą. Šių dviejų interesų derinimas svarbus ne tik bendru žmogaus teisių reguliavimo lygmeniu, bet taip pat yra vienas iš svarbiausių autorių teisės tikslų. Tikslas suderinti autorių, jų teisių perėmėjų ir visuomenės interesus įtvirtintas ir Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutarties preambulėje, nustatant, kad susitariančios šalys pripažįsta būtinybę palaikyti pusiausvyrą tarp autorių teisių bei plačiosios visuomenės interesų, ypač švietimo, tyrimų ir informacijos prieinamumo srityse, kaip nurodo Berno konvencija[10]. Atsižvelgiant į tai, nors pagal bendrąją taisyklę autoriaus kūrinys gali būti naudojamas tik esant autoriaus leidimui ir mokant jam atlyginimą, tačiau tam tikrais atvejais prioritetas teikiamas visuomenės interesui.

2001 m. gegužės 22 d. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo 2001/29/EB (toliau – Direktyva)[11]. Vienas iš šios Direktyvos tikslų būtent ir yra skatinti mokslą ir kultūrą saugant kūrinius ir kitus objektus, tuo pat metu visuomenės labui darant išimtis ar leidžiant apribojimus švietimo ir mokymo tikslais. Pavyzdžiui, Direktyvos nuostatos nustato, kad Europos Sąjungos valstybėms narėms turėtų būti leidžiama nustatyti išimtį ar apribojimus atgaminimo teisei tam tikriems garso, vaizdo ir audiovizualinės medžiagos atgaminimo asmeniniam naudojimui atvejams, kartu nustatant ir teisingą kompensaciją. Tuo tikslu valstybėse narėse gali būti įdiegiamos arba toliau taikomos teisių turėtojams žalą kompensuojančios atlyginimo sistemos.

[9] Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios. 2006-06-17, Nr. 68-2497.
[10] Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutartis // Valstybės žinios. 2001-04-13, Nr. 32-1060.
[11] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo 2001/29/EB // Europos Bendrijų oficialusis leidinys 2001, L-167.

Taigi, autorių ir gretutinių teisių subjektų bei visuomenės teisių ir teisėtų interesų pusiausvyra užtikrinama įstatymu nustatant autorių teisių apribojimus visuomenės naudai, kartu numatant ir teisingą kompensaciją autoriui už nustatytus apribojimus. Šio magistrinio darbo objektas iš esmės ir yra vienas iš šių apribojimų – atgaminimas asmeniniais tikslais, o tiksliau, iš šio apribojimo kylanti prievolė – intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos mokestis (dar vadinamas „*tuščios laikmenos mokesčiu*“) ir šio apmokestinimo probleminiai aspektai. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog prieš aptariant probleminius šio mokesčio aspektus, visų pirma, būtina apibrėžti autoriaus turtinių teisių apribojimo sampratą, aptarti nustatomų apribojimų (konkrečiai – kūrinio atgaminimo teisės apribojimo) reikšmę, teisinį reglamentavimą bei kontinentinės Europos valstybėse ir kitose pasaulio valstybėse egzistuojančias skirtingas apribojimų sistemas.

1.1 Autoriaus turtinių teisių apribojimo samprata ir reikšmė

Kalbant apie autorių teisių apribojimus, visų pirma, pažymėtina, kad apribojimai taikomi tik toms autorių teisėms, kurios sąlygoja autoriaus galimybę disponuoti kūriniu ir užtikrina autoriui ar jo teisių perėmėjui turtinę naudą, susijusią su kūrinio naudojimu, t. y. autorių turtinėmis teisėmis[12]. Bendriausiu požiūriu, autoriaus turtinėmis teisėmis laikomos teisės, susijusios su bet kokiais viešais kūrinių naudojimo būdais. Autorių turtinių teisių apribojimo sąvoka Lietuvos autorių teisėje buvo įtvirtinta palyginti neseniai – 1999 metais priėmus ATGTĮ. Iki tol galiojusio 1964 m. Civilinio kodekso 532 straipsnio nuostatos taip pat reglamentavo kūrinio naudojimą be autoriaus leidimo ir nemokant autorinio atlyginimo[13], tačiau toks literatūros, mokslo ir meno kūrinių naudojimas nebuvo aiškiai įvardintas kaip apribojantis autoriaus išimtines teises. Šiuo metu galiojančioje ATGTĮ redakcijoje autorių turtinių teisių apribojimai numatyti ketvirtojo skirsnio 19 – 33 straipsniuose. Šios ATGTĮ nuostatos buvo derinamos su tarptautinėmis autorių teises reglamentuojančiomis konvencijomis ir sutartimis bei Europos Sąjungos teisės normomis, numatančiomis autorių teisių išimtis ir apribojimus.

Teisinėje literatūroje dažniausiai pateikiami autorių turtinių teisių apribojimo aiškinimai, kuriuose pabrėžiamas šio apribojimo tikslas – suderinti autorių ir visuomenės interesus ir, atsižvelgiant į tai, turtinių teisių apribojimai apibūdinami kaip įstatymo įtvirtintas autorių turtinių interesų ir informacijos naudotojų interesų derinimo rezultatas. Tačiau, kai kurių mokslininkų nuomone, tokie apribojimo tikslą apibrėžiantys paaiškinimai neatskleidžia apribojimų esmės ir

[12] Birštonas R. Matulevičienė N. J., Mickienė L. ir kt. Intelektinės nuosavybės teisė. Vilnius: Registrų centras, 2010. P. 147.
[13] Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 1964-07-10, Nr. 19-138.

neatsako į klausimą, kokiomis priemonėmis jie išreiškiami[14]. Šio darbo autoriaus nuomone, tikslesnis šiuo atveju yra profesoriaus V. A. Dozorcevo pateikiamas apibrėžimas: jis autorių turtinių teisių apribojimus apibrėžia kaip įstatymų nustatytus pagrindus, kuriais remiantis kūrinys gali būti naudojamas (atgaminamas ir platinamas) be autoriaus leidimo ir nemokant autorinio atlyginimo, kartu atskirais atvejais (dalinio teisių apribojimo atvejais) autoriui paliekant teisę tokį atlyginimą gauti.[15]

Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių ir gretutinių teisių terminų žodyne (toliau – PINO žodynas) pateikiamas toks autorių teisių apribojimų sąvokos paaiškinimas: „Tokie apribojimai (dažnai įvardijami kaip išimtys) susideda iš autorių teisių įstatymuose numatytų nuostatų, apribojančių autoriaus išimtines jo kūrinio naudojimo teises. Pagrindinės tokių apribojimų formos yra laisvas kūrinių naudojimas, privalomosios licencijos ir įstatyminės licencijos“. Privalomosios licencijos PINO žodyne apibūdinamos kaip specialūs leidimai panaudoti kūrinį nustatytomis sąlygomis ir atvejais, išduodami kompetentingos institucijos arba per autorių organizacijas naudotojui pateikus prašymą dėl oficialaus leidimo naudoti kūrinį. Įstatyminės licencijos nuo privalomųjų skiriasi tuo, kad įstatymo nuostatos, suteikiančios teisę naudoti kūrinį specialiais, aiškiai apibrėžtais tikslais, būna tiesiog išdėstytos įstatyme kaip atitinkamas leidimas naudoti kūrinį tam tikru būdu. Taigi, skirtingai nuo privalomųjų licencijų, oficialūs kompetentingų institucijų leidimai įstatyminių licencijų atveju neišduodami.[16]

Šiuo atžvilgiu pažymėtina, kad Lietuvos įstatymo leidėjas ATGTĮ numatė šias autoriaus turtinių teisių ribojimo formas:

(i) neatlygintiną laisvą kūrinių naudojimą, t. y. vadinamąsias autorių teisių išimtis, kurios sudaro sąlygas tam tikrais specialiais įstatymų nustatytais atvejais naudoti kūrinius be autoriaus ar jo tinkamai įgalioto asmens ar teisių perėmėjo leidimo ir nemokant autorinio atlyginimo;

(ii) atlygintiną kūrinių naudojimą, t. y. vadinamąsias įstatymines licencijas, kurios leidžia tam tikrais specialiais įstatymų nustatytais atvejais naudoti kūrinius be autoriaus ar jo tinkamai įgalioto asmens ar teisių perėmėjo leidimo (t. y. nesudarius sutarties), tačiau mokant teisių turėtojams atitinkamą atlyginimą. Atlyginamo turtinio autorių teisių ribojimo atvejai yra: kūrinio atgaminimas asmeniniais tikslais (audiovizualinio kūrinio ar fonogramoje įrašyto kūrinio atgaminimas asmeniniais tikslais) ir kūrinio atgaminimas reprografijos būdu (straipsnio ar kito trumpo kūrinio, ar trumpos rašytinio kūrinio ištraukos su iliustracijomis ar be jų, nesiekiant

[14] Matulevičienė N. J. Autorių turtinių teisių apribojimai mokymo, mokslinių tyrimų ir informacijos tikslais // *Jurisprudencija*. 2004, t. 55(47). P. 47.
[15] Дозорцев В. А. Авторские правомочия // Проблемы современного авторского права. – Свердловск: Свердловский юридический институт, 1980.
[16] WIPO Glossary of Terms of the Law of Copyright and Neighboring rights. – World Intelectual property organization, Geneva, 1981. P. 147.

tiesioginių ar netiesioginių komercinių tikslų). Kiti ATGTĮ įtvirtinti turtinių autoriaus teisių ribojimo atvejai yra neatlyginami.

Vadovaujantis išdėstytu, galime daryti išvadą, kad įstatyme nustatytų autorių turtinių teisių apribojimų funkcinė paskirtis – reguliuoti autoriaus ir visuomenės interesų derinimą, užtikrinti taikų šių dviejų glaudžiai susijusių interesų koegzistavimą. Atsižvelgiant į tai, autorių turtinių teisių apribojimus galima apibrėžti kaip įstatymų nustatytą priemonių visumą, kurių paskirtis – sudaryti sąlygas tam tikrais įstatyme numatytais atvejais panaudoti kūrinį be autoriaus ar jo tinkamai įgalioto asmens ar teisių perėmėjo leidimo neatlygintinai arba mokant atitinkamą atlyginimą, kuris yra skirtas kompensuoti autoriaus patiriamą žalą dėl nustatyto apribojimo.

1.2.Autoriaus turtinių teisių apribojimo koncepcijos: *copy right* ir *droit d'auteur* sistemos

Vertinant lyginamuoju požiūriu, autoriaus turtinių teisių apribojimų institutas kontinentinės Europos valstybėse ir Bendrosios teisės tradicijos valstybėse reguliuojamas nevienodai. Kontinentinės Europos valstybėse galioja „*uždara*“ apribojimų sistema (*droit d'auteur*), t. y. apribojimai galimi įstatymo numatytais specialiais atvejais ir jie negali prieštarauti įprastam kūrinio naudojimui ir nepagrįstai pažeisti teisėtų autoriaus interesų[17]. Tuo tarpu Bendrosios teisės tradicijos valstybių (JAV, Jungtinės karalystės) teisės doktrinoje laisvas kūrinių naudojimas siejamas su „*sąžiningo naudojimo*“ (angl. „*fair use*“) praktika[18]. Tuo pačiu pažymėtina, kad turtinių autorių teisių ribojimas yra neatsiejamas tiek *copyright*, tiek *droit d'auteur* autorių teisių sistemų elementas, nors ir yra skirtingai realizuojamas. Teisių ribojimams nurodyti valstybėse taip pat vartojami kiek skirtingi savo esme terminai – tiek copyright (pvz., angl. *fair use* Jungtinėse Amerikos Valstijose ir *fair dealing* Junginėje Karalystėje), tiek *droit d'auteur* autorių teisių sistemose (angl. *limitations* Ispanijoje, Švedijoje, Graikijoje etc., *restrictions* Šveicarijoje, *free use* Portugalijoje etc.). Lietuvos teisėje vartojama tik turtinių autorių teisių apribojimo sąvoka (angl. *limitations*)[19].

Taip pat pažymėtina, kad kontinentinės Europos valstybėse nustatytos ir taikomos specialios autorių turtinių teisių apribojimo sąlygos teisės doktrinoje vadinamos „*trijų pakopų testu*“ (angl. *Three-Step Test*) arba „*trijų pakopų testo*“ taisykle. Pradžią šioms sąlygoms taikyti davė Berno konvencijos 9 straipsnio 2 dalies nuostatos[20], leidžiančios Berno sąjungos šalims įstatymuose atskirais ypatingais atvejais leisti atgaminti kūrinius su sąlyga, kad atgaminimas neprieštarautų įprastam kūrinio naudojimui ir nepažeistų teisėtų autoriaus interesų, tokiu būdu apibrėžiant

[17] Mizaras. V. Autorių teisė. Tomas I. Justitia: Vilnius, 2008. P. 499.
[18] Birštonas R. Matulevičienė N. J., Mickienė L. ir kt. Intelektinės nuosavybės teisė. Vilnius: Registrų centras, 2010. P. 153.
[19] Stonkienė M. Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė. *Mokomoji knyga*. Vilnius, 2011. P. 171.
[20] Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-988.

atgaminimo teisės apribojimo sąlygas. Vėliau priimtuose tarptautiniuose ir Europos Sąjungos teisės aktuose[21], atsižvelgiant į jų ryšį su Berno konvencija, „*trijų pakopų testo*" sąlygų taikymas buvo išplėstas ir kitoms autorių turtinėms teisėms.

Taigi „*trijų pakopų testo*" įgyvendinimas įstatymu apribojant autorių turtines teises reikalauja laikytis šių trijų sąlygų:

(i) apribojimai taikomi tik tam tikrais specialiais įstatyme numatytais atvejais;

(ii) apribojimai neturi prieštarauti įprastiniam kūrinio naudojimui;

(iii) apribojimai neturi nepagrįstai pažeisti teisėtų autoriaus arba kito autorių teisių subjekto interesų.

Doktrinoje bendrai sutariama, kad visos šios sąlygos yra kumuliatyvios.

Bendrosios teisės tradicijos valstybių (JAV, Jungtinės karalystės) teisės doktrinoje laisvas kūrinių naudojimas siejamas su „*sąžiningo naudojimo*" (angl. „*fair use*") praktika ir veikia vadinamoji *copyright* autorių teisių apsaugos sistema. Taikant „*sąžiningo naudojimo*" praktiką kūriniai be autorių teisių turėtojo leidimo ir nemokant autorinio atlyginimo gali būti naudojami kritikos tikslams, rengiant komentarus, naujienų reportažus, mokymo (įskaitant kopijavimo auditoriniam mokymui) ir mokslinio tyrimo tikslams. Nors prie šių tikslų priskiriami pagrindiniai tikslai, kuriais remiantis panašūs ribojimai numatyti ir kontinentinės Europos valstybėse, tačiau tai yra ne baigtinis, o pavyzdinis sąrašas[22]. Be to, jeigu kūrinys yra naudojamas minėtais tikslais, tai dar *per se* nereiškia, kad toks naudojimas yra „*sąžiningo naudojimo*" atvejis. Sprendžiant, ar konkretus naudojimasis yra sąžiningas, įstatymas nurodo (i) įvertinti naudojimo tikslą ir pobūdį, (ii) atsižvelgti į autorių teisės saugomo kūrinio rūšį, (iii) išsiaiškinti naudojamo kūrinio apimtį ir reikšmę visam kūriniui; (iv) įvertinti tokio naudojimo poveikį potencialiai rinkai ir kūrinio vertei. Pasak V. Mizaro, tai iš esmės rodo, kad vertinant ir nustatant, ar kūrinio naudojimas gali būti laikomas „*sąžiningu naudojimu*", orientuojamasi pirmiausiai į naudotojo, o ne į autoriaus interesus ir tai yra vienas iš esminių skirtumų nuo kontinentinės Europos valstybėms būdingos bendros išlygos – „*trijų pakopų testo*" taisyklės, kurią aiškinant pirmiausiai vertinami autoriaus interesai[23]. Pavyzdžiui, J. C. Ginsburg teigia, kad *copyright* autorių teisių apsaugos sistemoje autorių teisė apsaugo autorių teises ne daugiau, negu kad to reikia autorių paskatinimui įvykdyti jų socialinių mainų dalį, o vertindama *droit d'auteur* autorių teisių apsaugos sistemą ji atkreipia dėmesį, kad kuo labiau sistema orientuojama į autorių, tuo labiau apsaugomos autoriaus teisės[24].

[21] Autorių turtinių teisių apribojimų sąlygos ("trijų pakopų testas") numatytas TRIPS sutarties 13 straipsnyje, PINO autorių teisių sutarties 10 straipsnyje ir Informacinės visuomenės direktyvos 5 straipsnio 5 dalyje.
[22] Mizaras. V. Autorių teisė. Tomas I. Justitia: Vilnius, 2008. P. 500.
[23] Ten pat. P. 501.
[24] Stonkienė M. Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė. *Mokomoji knyga*. Vilnius, 2011. P. 40.

M. Stonkienės nuomone, *Copyright* autorių teisių apsaugos sistemoje didesnis dėmesys visuomenės teisėtų interesų tenkinimui argumentuojamas autorių asmeninių neturtinių teisių nepripažinimu, siauresne išimtinių autorių turtinių teisių samprata, didesnėmis galimybėmis apriboti išimtines turtines autorių teises visuomenės interesais (sąžiningo kūrinio naudojimo doktrina, angl. *fair dealing* arba *fair use*) etc. Todėl esminiu šių dviejų autorių teisių apsaugos sistemų skirtumu yra *copyright* autorių teisių sistemoje akcentuojama tik išimtinių autorių turtinių teisių apsauga, grindžiama ekonomine autorių teisių svarba (*droit d'auteur* autorių teisių sistemai būdinga ir stipri asmeninių neturtinių autorių teisių apsauga). Pasak M. Stonkienės, šis autorių teisių apsaugos sistemų skirtumas lemia autorių teisių turėtojų interesų ir teisių apsaugos ypatumų galimybes – teigiama, kad būtent didesnis dėmesys ekonominiam autorių teisės turiniui *copyright* autorių teisių sistemoje labiau atitinka verslo interesus (saugomos investuotojo, t. y. asmens, finansavusio ir organizavusio kūrinio sukūrimą, teisės ir teisėti interesai), o *droit d'auteur* autorių teisių sistema labiau pritaikyta tenkinti autoriaus – kūrėjo teises ir teisėtus interesus[25]. Tačiau teisės doktrinoje taip pat atkreipiamas dėmesys į tai, kad šis skirtumas palaipsniui nyksta, kadangi *copyright* autorių teisių apsaugos sistemoje dėl tarptautinių įsipareigojimų globalizacijos kultūros industrijose formuojasi asmeninių neturtinių autorių teisių apsaugos instrumentai.

Pažymėtina, kad teisės doktrinoje nėra vieningos nuomonės, kuri iš dviejų aukščiau nurodytų sistemų yra geresnė. Kai kurių autorių nuomone, „*sąžiningo naudojimo*“ praktika yra lankstesnė ir sudaro didesnes galimybes pasiekti teisių turėtojų ir visuomenės interesų deramą pusiausvyrą[26]. Teisės doktrinoje taip pat yra išsakytų nuomonių, jog kontinentinės Europos valstybėms vertėtų atsisakyti pirmosios „*trijų pakopų testo*“ sąlygos, nustatančios, jog apribojimai gali būti taikomi tik tam tikrais specialiais įstatyme numatytais atvejais, arba liberalizuoti šios sąlygos aiškinimą. Toks siūlymas grindžiamas tuo, jog greitai kintant visuomeniniams santykiams, ypač atsirandant naujiems kūrinių naudojimo būdams bei naujiems visuomenės poreikiams, teisė gali nesuspėti tinkamu laiku reaguoti į pokyčius ir tinkamai patenkinti visuomenės interesus[27]. Šio darbo autoriaus nuomone, reikėtų pritarti šiuo klausimu išsakytai pozicijai, jog numačius bendresnes apribojimų sąlygas būtų skatinama interesų derinimo savireguliacija, pusiausvyrą pasiekiant be įstatymų leidėjo įsikišimo, o nepavykus to padaryti savireguliacijos būdu, reikiamu atveju tai galėtų padaryti teismas, laikydamasis antrosios ir trečiosios „*trijų pakopų testo*“ sąlygų bei proporcingumo principo. Pažymėtina, kad Lietuvoje, kaip ir kitose kontinentinės Europos valstybėse, taip pat yra taikoma „*trijų pakopų testo*“ taisyklė. Šios „*trijų pakopų testo*” sąlygos yra nustatytos

[25] Ten pat. P. 41.
[26] Birštonas R. Matulevičienė N. J., Mickienė L. ir kt. Intelektinės nuosavybės teisė. Vilnius: Registrų centras, 2010.
[27] Mizaras. V. Autorių teisė. Tomas I. Justitia: Vilnius, 2008. P. 511.

ATGTĮ 19 straipsnyje, be to, ATGTĮ nustatytas baigtinis autorių teisių apribojimų sąrašas. Tai reiškia, kad jokie kiti nei įstatyme numatyti turtinių autorių teisių apribojimai yra neteisėti. Apribojimų taikymo konkrečius atvejus ir ribas nustato ATGTĮ 20 – 33 straipsnių nuostatos. Šiuo atžvilgiu taip pat paminėtina, kad ne visos valstybės „*trijų pakopų testo*" sąlygas įtraukė į nacionalinius įstatymus, pavyzdžiui, trijų pakopų testo neįtraukė į savo įstatymus Vokietija, Belgija, Olandija, Didžioji Britanija[28].

Pažymėtina, kad tiek tarptautinėse sutartyse, tiek Direktyvoje „*trijų pakopų testo*" taisyklės taikymas yra numatytas bet kurių autorių turtinių teisių ir gretutinių teisių apribojimo atžvilgiu – tame tarpe ir kūrinio atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimui (ATGTĮ 20 straipsnis). „*Trijų pakopų testo"* esmė – trijų turtinių autorių teisių ribojimų aspektų įvertinimas. Šie trys aspektai leidžia nustatyti, ar viešai paskelbto kūrinio turtinių autorių teisių ribojimas nedaro nepagrįstos, neadekvačios, neproporcingos žalos autoriaus teisių subjekto interesams. Taigi kiekvienu atveju, numatant tam tikrus autoriaus teisių ar gretutinių teisių apribojimus, būtina tikrinti, ar apribojimas tenkins (tenkina) „*trijų pakopų testo*" sąlygas.

1.3.Intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo teisinis reglamentavimas Lietuvoje ir kitose šalyse

Atgaminimas asmeniniais tikslais, kaip autoriaus turtinės teisės apribojimas, buvo įtvirtintas dar 1964 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civiliniame kodekse, kurio 533 straipsnis nustatė, kad: „*Leidžiama be autoriaus sutikimo ir nemokant autorinio atlyginimo svetimą paskelbtą kūrinį atgaminti ar kitaip pasinaudoti juo asmeniniams poreikiams*". 1999 metais priėmus Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą (ATGTĮ) kūrinio atgaminimas asmeniniais tikslais buvo įtvirtintas 20 šio įstatymo straipsnyje, kurio 1 dalis nustatė, jog: „*Be autoriaus arba kito autoriaus teisių subjekto leidimo ir nemokant autorinio atlyginimo fiziniam asmeniui išimtinai savo asmeniniam naudojimui leidžiama pačiam atgaminti ne daugiau kaip vieną išleisto ar kitaip paskelbto kūrinio egzempliorių su sąlyga, kad toks atgaminimas yra vienkartinis veiksmas*."[29]. Pažymėtina, kad šio bei kitų apribojimų teisinis reglamentavimas iš esmės pasikeitė Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą bei įgyvendinus 2001 metų Informacinės visuomenės direktyvos nuostatas.

[28] Geiger Ch. The Role of the Three-Step Test in the Adaptation of Copyright Law to the Information Society. e-Copyright Bulletin [interaktyvus], 2007, January–March [žiūrėta 2014-10-10]. Prieiga per internetą: http://portal.unesco.org/culture/en/files/34481/11883823381test_trois_etapes_en.pdf/test_trois_etapes_en.pdf

[29] Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 50-1598. (Įstatymo redakcija, galiojusi nuo 1999-06-09 iki 2000-08-04).

Direktyvos 2 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad valstybės narės nustato autoriams ir kitiems autorių teisių subjektams išimtinę teisę nuspręsti, leisti ar uždrausti atgaminti savo kūrinius. Šios Direktyvos 5 straipsnio 2 dalyje nustatytas atvejų sąrašas, kuriame nurodoma, kada valstybės narės gali numatyti 2 straipsnyje nustatytos atgaminimo teisės išimtis ir apribojimus. Vienas iš šių atvejų ir yra atgaminimas asmeniniais tikslais. Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punkte numatyta, kad valstybės narės gali nustatyti atgaminimo teisės išimtis arba apribojimus, kai atgaminama asmeniniam naudojimui bet kokioje laikmenoje ir atgaminantys fiziniai asmenys nesiekia tiesioginių ar netiesioginių komercinių tikslų, su sąlyga, kad teisių turėtojai gautų teisingą kompensaciją, priklausomą nuo techninių apsaugos priemonių taikymo ar netaikymo atitinkama kūriniui ar objektui. Kaip matyti iš aukščiau nurodytų Direktyvos nuostatų, apribojimas dėl atgaminimo asmeniniais tikslais yra dispozityvus, t. y. valstybės narės turi pasirinkimo teisę numatyti tokį apribojimą arba tokio apribojimo nenumatyti. Lietuvos įstatymų leidėjas šia diskrecijos teise pasinaudojo ir, kaip jau nurodyta aukščiau, ATGTĮ 20 straipsnyje įtvirtino atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimą. Teisės į kompensacinį atlyginimą už atgaminimą asmeniniais tikslais įgyvendinimą reglamentuoja 2012 m. birželio 13 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 699 patvirtintas Kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais surinkimo, paskirstymo, mokėjimo ir grąžinimo tvarkos aprašas (toliau – Aprašas)[30].

Šiuo atžvilgiu taip pat pažymėtina, kad ne visos valstybės pasinaudojo Direktyvos šioje srityje suteikta diskrecijos teise ir nustatė savo nacionaliniuose įstatymuose atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimą. Tokia teisinė situacija, pavyzdžiui, yra Liuksemburge, Airijoje (išskyrus atgaminimą asmeninių studijų ir tyrimų tikslais, Jungtinėje Karalystėje (išskyrus atgaminimą asmeninių studijų tikslais ir keletą dar panašių atvejų). Tačiau, vis dėlto, toks atgaminimo teisės asmeniniais tikslais apribojimas nustatytas daugelio valstybių autorių teisių įstatymuose, pavyzdžiui, Vokietijoje, Prancūzijoje, Austrijoje, Ispanijoje, Italijoje, Graikijoje, Belgijoje, Portugalijoje, Nyderlanduose, visose Skandinavijos šalyse, Šveicarijoje, Lenkijoje, Estijoje, Latvijoje[31]. Apibendrinant galima pasakyti, kad šia diskrecijos teise, nustatant atgaminimo teisės asmeniniais tikslais apribojimą bei atitinkamai ir kompensacinį atlyginimą, europinėje jurisprudencijoje dar vadinamą „*tuščios laikmenos mokesčiu*“, pasinaudojo dauguma Europos Sąjungos valstybių.

[30] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 699 „ Dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais surinkimo, paskirstymo, mokėjimo ir grąžinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ // *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 69-3540.
[31] Mizaras. V. Autorių teisė. Tomas I. Justitia: Vilnius, 2008. P. 519.

Autorinio mokesčio – kompensacinio atlyginimo už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais – nustatymas teisės doktrinoje vertinamas nevienareikšmiškai. Vieni mokslininkai pasisako už autorinius mokesčius, pagrįsdami juos žala autorių teisių turėtojų interesams ir asmeninio atgaminimo teisę vertina kaip privalomą licenciją – socialiai subalansuotą tokios žalos atlyginimo būdą[32]. Tuo tarpu kitų mokslininkų nuomone – tai neefektyvus ir neteisingas rinkos suvaržymas, naudingas komerciniam interesui[33]. Šių autorių teigimu, autoriniai mokesčiai iš esmės iškraipo autorių teisių rinką bei proteguoja vienos socialinės grupės interesą visuomenės sąskaita[34]. M. Kiškio nuomone, šie mokesčiai taip pat yra socialiai neteisingi, neatitinka deklaruojamų tikslų ir diskriminuoja verslą[35].

Šio darbo autoriaus nuomone, vertinant autorinius mokesčius, būtina atsižvelgti į jų, kaip autoriaus turinių teisių apribojimų, prigimtį. Kaip jau nurodyta aukščiau, turtinių teisių apribojimai – tai įstatymo įtvirtintas autorių turtinių interesų ir informacijos naudotojų interesų derinimo rezultatas. Nereikia pamiršti, kad autorių teisių apsauga, užtikrinanti kūrėjų ir jų teisių perėmėjų galimybę spręsti, kokiais būdais ir priemonėmis įgyvendinti jų išimtines teises į kūrinius, ir gauti deramą atlygį už jų naudojimą, skatina kūrybos procesą. Kūrybos skatinimas ir kūrybinės veiklos rezultatų gausinimas naudingas visai visuomenei, nes užtikrina jos socialinę, ekonominę ir kultūrinę raidą, tačiau su sąlyga, kad griežta autorių teisių apsauga,, skatindama kūrybą, nepradėtų trukdyti jos rezultatų viešam prieinamumui ir sklaidai[36]. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog autorinių mokesčių vertinimas priklauso nuo to, kokiu tikslu jie yra nustatyti ir koks rezultatas yra pasiekiamas praktikoje įgyvendinant šį autoriaus turtinių teisių apribojimą, t. y. ar autorinių mokesčių nustatyto tikslas pateisina apmokestinimo sukeliamas pasekmes, ir ar yra išlaikoma derama autoriaus ir visuomenės interesų pusiausvyra.

Direktyvos preambulės 35 punkto nuostatose numatyta, kad taikant tam tikras išimtis ar apribojimus teisių turėtojai turėtų gauti teisingą atlyginimą, kad jiems būtų deramai kompensuota už naudojimąsi jų saugomais kūriniais ar kitais objektais. Nustatant tokio atlyginimo formą, išsamią tvarką ir galimą dydį kiekvienu atveju turėtų būti atsižvelgiama į konkrečias aplinkybes. Įvertinant šias aplinkybes, vertingas kriterijus būtų iš to kylanti galima žala teisių turėtojams. Direktyvoje taip pat numatyta, kad tais atvejais, kai teisių turėtojai kokia nors kita forma jau yra gavę atlyginimą, pvz., licencinio mokesčio dalį, galima netaikyti jokio specialaus ar atskiro mokėjimo. Be to,

[32] Kiškis M. Laikmenų ir įrangos mokesčio (atlyginimo autoriams ir gretutinių teisių turėtojams už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais) perspektyva po ESTT *Padawan* bylos // *Socialinių mokslų studijos*. 2011, 3(3). P. 872.
[33] Mizaras. V. Autorių teisė. Tomas I. Justitia: Vilnius, 2008. P. 517.
[34] Šimašius R. Intelektinė (ne)nuosavybė ir jos grimasos. *Veidas*. 2004, 8. P. 42 – 43.
[35] Kiškis M. Laikmenų ir įrangos mokesčio (atlyginimo autoriams ir gretutinių teisių turėtojams už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais) perspektyva po ESTT *Padawan* bylos // *Socialinių mokslų studijos*. 2011, 3(3). P. 872.
[36] Birštonas R. Matulevičienė N. J., Mickienė L. ir kt. Intelektinės nuosavybės teisė. Vilnius: Registrų centras, 2010. P.149.

nustatant tinkamos kompensacijos dydį turėtų būti atsižvelgiama į šioje direktyvoje nurodytų techninės apsaugos priemonių naudojimo laipsnį, o tam tikrose situacijose, kai žala teisių turėtojui yra minimali, gali nebūti ir jokio įsipareigojimo dėl atlyginimo.

Atsižvelgiant į tai, kad Direktyvoje nėra nustatyta jokių taisyklių, kaip turi būti įgyvendinamas teisingos kompensacijos institutas, suteikiant visišką diskreciją šiuo klausimu, Europos Sąjungos valstybėse narėse teisingos kompensacijos institutas įgyvendinamas skirtingai. Dalis valstybių teisingos kompensacijos institutą įgyvendina nustatydamos laikmenų ir (ar) įrangos mokesčius, kita dalis (pvz., Airija, Malta, Kipras ir Liuksemburgas) jokių mokesčių ar finansinių rinkliavų nenustato (plačiau apie teisingos kompensacijos instituto įgyvendinimą Lietuvoje ir kitose šalyse bus kalbama šio darbo 2.1 dalyje).

Kaip jau nurodyta aukščiau, Lietuvoje vadinamasis „*tuščios laikmenos mokestis*“ įtvirtintas ATGTĮ 20 straipsnyje. Vadovaujantis ATGTĮ 20 straipsnio nuostatomis, kompensacinis atlyginimas mokamas nuo dviejų objektų grupių: (i) tuščių analoginių ir skaitmeninių garso ir audiovizualinių laikmenų ir (ii) asmeniniam atgaminimui skirtų įrenginių (ATGTĮ 20 straipsnio 5 dalis). Apmokestinamų laikmenų ir įrenginių sąrašas yra nustatytas ATGTĮ 1 priede. Jame taip pat nustatyti ir kompensacinio atlyginimo tarifai. Kompensacinis atlyginimas turi būti mokamas už ATGTĮ 1 priede nustatytus pirmą kartą Lietuvos Respublikoje parduodamus civilinėje apyvartoje esančius, pagamintus Lietuvos Respublikoje ar į jos teritoriją įvežtus atgaminti asmeniniam naudojimui skirtus įrenginius ir tuščias analogines ir skaitmenines garso ir audiovizualines laikmenas. Kompensacinio atlyginimo mokėtojai yra asmenys, pirmą kartą Lietuvos Respublikoje pardavę tuščias laikmenas ir įrenginius (ATGTĮ 20 straipsnio 5 dalis; Aprašo 4 punktas)[37].

ATGTĮ 20 straipsnio 7 dalyje taip pat įtvirtinta teisė susigrąžinti kompensacinį atlyginimą. Įstatyme numatyti trys atvejai, kuriais kompensacinis atlyginimas yra grąžinamas: (i) kai tuščios laikmenos ir įranga yra įsigyti profesionalioms reikmėms; ii) kai tuščios laikmenos ir įranga yra įsigyti neįgalių žmonių reikmėms; iii) kai tuščios laikmenos ir įranga yra išvežami iš Lietuvos Respublikos teritorijos (t. y. eksportuojami). Kompensacinio atlyginimo grąžinimas vyksta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka[38].

Kompensacinio atlyginimo surinkimo, paskirstymo, mokėjimo ir grąžinimo funkcijos Lietuvoje įstatymu yra priskirtos Lietuvos Respublikos įgaliotos institucijos (Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos) patvirtintai kolektyvinio administravimo asociacijai. Lietuvos Respublikos

[37] Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 50-1598. Įstatymo redakcija galiojanti nuo 2014-06-01.

[38] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 699 „ Dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais surinkimo, paskirstymo, mokėjimo ir grąžinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ // *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 69-3540.

kultūros ministro 2014 m. birželio 11 d. įsakymu Nr. ĮV-443 „Dėl kolektyvinio administravimo asociacijų, atsakingų už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimo asmeniniais tikslais administravimą, paskyrimo“ Lietuvos gretutinių teisių asociacija (AGATA) paskirta atsakinga surinkti kompensacinį atlyginimą už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais ir paskirstyti kolektyvinio administravimo asociacijoms, atstovaujančioms autorių teisių ir gretutinių teisių subjektams bei paskirstyti ir išmokėti kompensacinį atlyginimą atlikėjams ir fonogramų gamintojams; asociacija LATGA – atsakinga paskirstyti ir išmokėti kompensacinį atlyginimą atstovaujamiems muzikos kūrinių autoriams ir audiovizualinių kūrinių autoriams; Muzikos kūrinių autorių teisių asociacija (NATA) – atsakinga paskirstyti ir išmokėti kompensacinį atlyginimą atstovaujamiems muzikos kūrinių autoriams; Audiovizualinių kūrinių autorių teisių asociacija (AVAKA) – atsakinga paskirstyti ir išmokėti kompensacinį atlyginimą audiovizualinių kūrinių gamintojams ir atstovaujamiems audiovizualinių kūrinių autoriams[39].

Šiuo metu Lietuvos Respublikos Seime yra pateiktas ATGTĮ 4, 20, 20^1, 55, 67, 68, 70, 71, 71^1 straipsnių pakeitimo ir papildymo nauju 25^1 straipsniu įstatymo projektas[40], kuriuo siūloma nustatyti, kad kompensacinį atlyginimą Vyriausybės nustatyta tvarka surenka Vyriausybės įgaliota institucija, o jį paskirsto ir moka Vyriausybės įgaliotos institucijos patvirtintos kolektyvinio administravimo asociacijos. Kaip nurodo įstatymo projekto autoriai, Vyriausybės įgaliota institucija galėtų būti LR Finansų ministerija ar kita Vyriausybės įgaliota institucija[41]. Pritartina teigiantiems, kad toks įstatymo pakeitimo siūlymas vertintinas neigiamai, kadangi kompensacinio atlyginimo administravimas nėra tipinė valstybės institucijų funkcija ir nėra jokio pagrindo manyti, kad Vyriausybės įgaliota institucija efektyviau administruotų kompensacinį atlyginimą, nei tai daroma šiuo metu[42]. Be to, įstatymo projekto aiškinamajame rašte teigiama, kad mokesčius turi rinkti Vyriausybės įgaliota institucija. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad aiškinamajame rašte „*mokesčiu*“ yra vadinamas atlyginimas privatiems asmenims už naudojimąsi jų intelektine nuosavybe. Atlyginimo už intelektinės nuosavybės naudojimą negalima tapatinti su įstatymais

---

[39] Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. birželio 11 d. įsakymas Nr. ĮV-443 „Dėl kolektyvinio administravimo asociacijų, atsakingų už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimo asmeniniais tikslais administravimą, paskyrimo“ // *Teisės aktų registras*, 2014-06-17, Nr. 2014-07710.

[40] Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 4, 20, 20^1, 55, 67, 68, 70, 71, 71^1 straipsnių pakeitimo ir papildymo nauju 25^1 straipsniu įstatymo projektas Nr. XIIP-954 [žiūrėta 2014-10-25]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=455413&p_tr2=2

[41] Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 4, 20, 20^1, 55, 67, 68, 70, 71, 71^1 straipsnių pakeitimo ir papildymo nauju 25^1 straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas [žiūrėta 2014-10-25]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=455415

[42] Birštonas R., Budrienė D. Tyrimo „Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB įgyvendinimas Lietuvoje: nuostatų dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių ar fonogramose įrašytų kūrinių kopijavimą asmeniniais tikslais įgyvendinimo ekonominė ir teisinė analizė“ galutinė ataskaita.

nustatytais mokesčiais, nes šiuo atveju įstatymu yra nustatyta prievolė mokėti atlyginimą privatiems asmenims, o ne mokestį (mokestinę prievolę) valstybei. Dėl šios priežasties manytina, kad neturėtų būti nustatytos ir tokios pačios jų surinkimo ir išieškojimo taisyklės[43].

Pažymėtina, kad kaimyninėse Europos Sąjungos valstybėse (pvz., Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje), iš esmės yra įtvirtintas panašus atgaminimo asmeniniais tikslais teisinio reguliavimo modelis kaip ir Lietuvoje – šios valstybės taip pat yra nustačiusios atgaminimo teisės apribojimą asmeniniais tikslais ir kompensacinį atlyginimą, kurį moka ne galutiniai asmeninį atgaminimą atliekantys vartotojai ar mažmenininkai, tačiau laikmenų ir įrenginių pateikimą į rinką kontroliuojantys ūkio subjektai, o kompensacinį atlyginimą administruoja įgaliotos valstybės institucijos paskirta kolektyvinio administravimo asociacija. Tačiau yra ir tam tikrų esminių skirtumų.[44]

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad vienintelė Lietuva, lyginant su aukščiau nurodytomis kaimyninėmis valstybėmis, kompensacinio atlyginimo mokėjimo pareigą nustato Lietuvoje pirmą kartą parduodantiems tuščias laikmenas ir įrangą asmenims. Kaimyninės valstybės šią pareigą priskiria įrenginių ir laikmenų gamintojams ir importuotojams, o Latvijoje ir Estijoje papildomai atsakomybė gali būti priskirta ir pardavėjui. Taip pat nors visos aukščiau nurodytos kaimyninės valstybės yra nustačiusios baigtinį tuščių laikmenų ir įrangos, už kuriuos mokamas kompensacinis atlyginimas, sąrašą, labai skiriasi šį sąrašą sudarančių objektų skaičius. Pavyzdžiui, Latvijoje kompensacinis atlyginimas yra mokamas tik už vienintelį įrenginį – kompiuterį, tuo tarpu Lietuva ir Lenkija pateikia labai išsamius (ir turiniu panašius) įrenginių sąrašus. Paminėtina ir tai, kad, pavyzdžiui, vienintelė Lietuva iš aukščiau nurodytų valstybių šiuo metu kompensacinį atlyginimą skaičiuoja už mobiliuosius telefonus. Tuščių laikmenų, už kurias mokamas kompensacinis atlyginimas požiūriu, Lietuva ir Lenkija turi įtvirtinusios kur kas išsamesnį sąrašą nei Latvija ar Estija. Taip pat visose keturiose valstybėse ženkliai skiriasi kompensacinio atlyginimo tarifai – Lietuvai ir Lenkijai būdingas išsamus diferencijuotų tarifų sąrašas (bet Lenkija diferencijuoja tarifus pagal tuščių laikmenų ir įrangos rūšis, o Lietuva – ir pagal atminties talpą), Latvija ir Estija apsiriboja keletu tuščių laikmenų ir įrangos kategorijų su vieningais tarifais. Kalbant apie kompensacinio atlyginimo grąžinimą, Lenkija nėra numačiusi jo apskritai, o Latvija taiko *ex ante* išimtis, kurias papildo vienas atvejis, kuomet kompensacinį atlyginimą galima susigrąžinti. Kaip jau

[43] Lietuvos Respublikos Seimo Kanceliarijos Teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 4, 20, 20^1, 55, 67, 68, 70, 71, 71^1 straipsnių pakeitimo ir papildymo nauju 25^1 straipsniu įstatymo projekto [žiūrėta 2014-10-25]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=456027

[44] Birštonas R., Budrienė D. Tyrimo „Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB įgyvendinimas Lietuvoje: nuostatų dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių ar fonogramose įrašytų kūrinių kopijavimą asmeniniais tikslais įgyvendinimo ekonominė ir teisinė analizė“ galutinė ataskaita.

nurodyta aukščiau, Lietuva yra nustačiusi tris kompensacinio atlyginimo susigrąžinimo atvejus, tuo tarpu Estija yra numačiusi šešis kompensacinio atlyginimo grąžinimo atvejus. Kartu pažymėtina, kad kompensacinis atlyginimas visose aukščiau nurodytose valstybėse paskirstomas iš esmės toms pačioms teisių turėtojų grupėms, skiriasi tik proporcijų dydis. Be to, Estija ir Lietuva tiesiogiai įstatyme yra numačiusios dalies surinkto kompensacinio atlyginimo skyrimą specialiems viešiems fondams[45]. Taigi apibendrinant galima pasakyti, kad tuščių laikmenų ir įrangos mokesčių sistemos Europos Sąjungos valstybėse nors ir yra iš esmės panašios, tačiau nustatytos atsižvelgiant į tos valstybės ekonominį lygį, ūkio ypatumus, daromą žalą autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojams, autorių teisių turėtojų gaunamas pajamas iš licencijų ir kitus faktorius, kas nulemia ir tam tikrus šio instituto teisinio reglamentavimo skirtumus.

Taip pat svarbu paminėti, jog Direktyva neapibrėžia teisingos kompensacijos sąvokos, joje taip pat nedetalizuojama, kas, iš ko ir kokiomis formomis surenka kompensaciją ir ją paskirsto autorių teisių turėtojams[46]. Atsižvelgiant į tai, Europos Sąjungos lygmeniu nuolat vyksta diskusijos dėl kompensacinio atlyginimo. Vienas iš svariausių pastarojo meto įvykių nagrinėjamoje srityje yra 2013 metų sausio 31 d. paskelbtos Europos Komisijos paskirto tarpininko A. Vitorino rekomendacijos[47]. Be to, Direktyvos nuostatos ir jų aiškinimas plėtojamas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ir ESTT) praktikoje[48]. Per pastaruosius ketverius metus ESTT suformulavo palyginti daug gairių, kuriomis valstybės narės turi vadovautis, įgyvendindamos Direktyvą ir taikydamos atitinkamas nacionalines teisės normas.

Pažymėtina, kad šio magistro baigiamojo darbo tikslas yra išanalizuoti ir aptarti pagrindines kompensacinio atlyginimo („*tuščios laikmenos mokesčio*“) teisinio reglamentavimo ir praktinio įgyvendinimo problemas. Atsižvelgiant į tai, toliau (t. y. antroje šio darbo dalyje) bus

---

[45] Birštonas R., Budrienė D. Tyrimo „Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB įgyvendinimas Lietuvoje: nuostatų dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių ar fonogramose įrašytų kūrinių kopijavimą asmeniniais tikslais įgyvendinimo ekonominė ir teisinė analizė“ galutinė ataskaita.

[46] Nors Direktyva nenumato šios teisės įgyvendinimui specialių reikalavimų, Europos Sąjungos šalyse yra įstatymų numatytas privalomas šios teisės kolektyvinis administravimas. Paprastai šioje srityje taikomas centralizuotas visiems teisių turėtojams priklausančio kompensacinio atlyginimo surinkimas, kurį atlieka viena kolektyvinio administravimo asociacija. Atlyginimo paskirstymą ir išmokėjimą konkretiems teisių turėtojams atlieka jiems atstovaujančios asociacijos, gavusios iš centralizuotai atlyginimą surenkančios asociacijos joms priklausančią atlyginimo dalį, atskaičius dalį atlyginimo surinkimo (administravimo) sąnaudoms padengti, kuri procentine išraiška paprastai būna nustatoma asociacijų susitarimu. Žr. Birštonas R., Matulevičienė N.J., Usonienė R. Atlikėjų turtinių teisių kolektyvinis įgyvendinimas (administravimas) Lietuvoje // *Socialinių mokslų studijos*. 2011, 3(4). P. 1405.

[47] Vitorino A. Recommendations Resulting from the Mediation on Private Copying and Reprography Levies. [žiūrėta 2014-09-27]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/130131_levies-vitorino-recommendations_en.pdf

[48] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-467/08 (*Sociedad General de Autores y Editores de Espana (SGAE) v. Padawan, S. L.*), sprendimas byloje Nr. C-457/11 – C-460/11 (*VG Wort v. Kyocera Mita et al.*); sprendimas byloje Nr. C-521/11 (*Austro Mechana v. Amazon*); sprendimas byloje Nr. C-314/12 (*Constantin Filmverleih v. UPC Telekabel*), sprendimas byloje Nr. C-463/*12 (Copydan Båndkopi v. Nokia),* sprendimas byloje Nr. C-435/12 *(ACI Adam et al. vs Stichting de Thuiskopie*) ir kt.

analizuojamos bei aptariamos šio darbo autoriaus įžvelgtos pagrindines intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo teisinio reglamentavimo ir praktinio įgyvendinimo problemas, atsižvelgiant į Lietuvos teismų ir ESTT praktiką.

II. INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS LAIKMENŲ IR ĮRANGOS APMOKESTINIMO PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Išanalizavus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) ir ESTT praktiką 2010 – 2014 metų laikotarpiu, šio darbo autoriaus nuomone, galima išskirti keturis pagrindinius intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo probleminius aspektus. Pirmasis probleminis klausimas yra susijęs su atgaminimo asmeniniais tikslais prezumpcija ir jos taikymo probleminiais klausimais, kurie skatina ateityje pereiti nuo apribojimo-kompensacinio atlyginimo modelio prie licencija grįsto teisių turėtojų ir saugomų objektų naudotojų sąveikos modelio. Taip pat ESTT praktikoje ne kartą yra aptartas klausimas dėl subjektų, kuriems tenka ir turėtų atitekti „*tuščios laikmenos mokesčio*“ našta, todėl 2.1 šio darbo dalyje bus aptariamos „*tuščios laikmenos mokesčio*“ naštos perkėlimo prielaidos. Atsižvelgiant į tai, kad Direktyvoje nėra nustatyta jokių taisyklių, kaip turi būti įgyvendinamas teisingos kompensacijos institutas, nemažai probleminių klausimų yra susiję su šio instituto praktiniu įgyvendinimu ir paskirtimi, su tuo susiję probleminiai aspektai bus aptariami 2.3 šio darbo dalyje. Be to, teisės doktrinoje ir teismų praktikoje aptariama vadinamoji „*įšaldytų lėšų problema*“, susijusi su kompensacinio atlyginimo susigrąžinimu. Atsižvelgiant į tai, 2.4 dalyje bus aptariamas kompensacinio atlyginimo susigrąžinimo institutas ir jo praktinio įgyvendinimo probleminiai aspektai.

2.1.Atgaminimo asmeniniais tikslais išimties nustatymo poreikis ir taikymo sąlygos

Teisė atgaminti kūrinį yra viena iš svarbiausių autorių ir gretutinių teisių turėtojų teisių. Tik autorius gali atgaminti savo kūrinį ar kitą objektą ir turi išimtinę teisę leisti arba uždrausti jį atgaminti kokia forma ar būdu. Ši, kaip ir kitos išimtinės turtinės teisės reiškia, kad tik šių teisių turėtojai gali atlikti minėtus veiksmus, be jų leidimo niekas neturi teisės to daryti. Tačiau, kaip jau buvo minėta, siekiant suderinti autorių ir visuomenės interesus, autorių teisės neturi būti suabsoliutintos. Todėl net ir tose šalyse, kuriose autorių teisės yra ypač saugomos, pripažįstama šių teisių išimčių ir apribojimų būtinybė.

Kaip ir kiti apribojimai, atgaminimo asmeniniais tikslais išimtis yra numatyta tiek valstybių nacionaliniuose, tiek ir tarptautiniuose teisės aktuose. Berno konvencijoje, Sutartyje dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba[49], Romos konvencijoje dėl atlikėjų, fonogramų

[49] Pasaulio Prekybos Organizacijos Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba. 1 C priedas Sutarties dėl Pasaulio Prekybos Organizacijos įsteigimo // *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 46-1620.

gamintojų ir transliuojančių organizacijų apsaugos[50] buvo numatyti tik bendrieji autorių teisių apribojimams keliami „*trijų pakopų testo*“ reikalavimai, konkrečiai neįvardinant asmeninio atgaminimo išimties. Asmeninio atgaminimo išimtis tarptautiniu lygmeniu įtvirtinta buvo tik Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies b punkte, numatant, kad: Valstybės narės 2 straipsnyje nustatytai atgaminimo teisei gali nustatyti išimtis arba apribojimus[51] <...> kai atgaminama asmeniniam naudojimui bet kurioje laikmenoje ir atgaminantys fiziniai asmenys nesiekia tiesioginių ar netiesioginių komercinių tikslų, su sąlyga, kad teisių turėtojai gautų teisingą kompensaciją, priklausomą nuo <...> techninių apsaugos priemonių taikymo ar netaikymo atitinkamam kūriniui ar objektui. Taigi, Direktyva nustato išsamų atgaminimo teisės ir viešo paskelbimo teisės išimčių ir apribojimų sąrašą. Šiame sąraše deramai atsižvelgiama į skirtingas valstybių narių teisės tradicijas ir kartu siekiama užtikrinti veikiančią vidaus rinką, bei pabrėžiama, kad valstybės narės turėtų laikytis nuoseklaus šių išimčių ir apribojimų taikymo[52]. ESTT šiuo atžvilgiu yra nusprendęs, kad šis išimčių sąrašas turi užtikrinti valstybių narių teisės tradicijų ir gero vidaus rinkos veikimo pusiausvyrą. Tai visų pirma reiškia, kad valstybės narės gali įtvirtinti šias išimtis arba jų neįtvirtinti laikydamosi savo teisės tradicijų, vis dėlto, jeigu jos nusprendžia įtvirtinti tam tikrą išimtį, ji turi būti taikoma nuosekliai, kad nebūtų pakenkta Direktyvos tikslams, kuriais siekiama užtikrinti gerą vidaus rinkos veikimą.[53] Jurisprudencijoje toks galimų, bet neprivalomų išimčių nustatymas yra kritikuojamas[54], kadangi vienoms valstybėms narėms įtvirtinus tam tikras Direktyvos numatytas išimtis, o kitoms ne, sukuriama nelygiavertė vartotojų padėtis, nes vienose valstybėse tam tikri veiksmai yra leidžiami ir teisėti, tuo tarpu kitose valstybėse analogiški veiksmai traktuojami neteisėtais. Manytina, kad siekiant užtikrinti deramą vidaus rinkos veikimą, tokios išimtys ir apribojimai turėtų būti darniau apibrėžti ir jų derinimo laipsnis turėtų būti grindžiamas jų poveikiu sklandžiam vidaus rinkos veikimui.

Kaip jau nurodyta aukščiau, atsižvelgiant į Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punkto nuostatas, Lietuvos ATGTĮ 20 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta atgaminimo asmeniniais tikslai

---

[50] Tarptautinė Romos konvencija dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančių organizacijų apsaugos // *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 11-249.

[51] Sąvokų „išimtis“ ir „apribojimas“ skirtumus yra išaiškinęs M. Ficsor: tais atvejais, kai ne tik nereikalingas teisių turėtojo leidimas, bet ir nemokamas joks atlyginimas, naudojama sąvoka „išimtis“, o kai teisių turėtojų teisės apribotos su sąlyga, kad jie už tai gaus tam tikrą atlygį, naudojama sąvoka „apribojimas“. Ficsor M. The Law of Copyright and the Internet. Oxford: Oxford University Press, 2002. P. 257.

[52] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo 2001/29/EB // *Europos Bendrijų oficialusis leidinys*. 2001, L-167.

[53] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. spalio 21 d. sprendimas byloje C-467/08 Padawan SL prieš SGAE [2010], rink. p. I-10055.

[54] Guibault L., Westkamp G., Hugenholtz P. B., (et al.) Study on the Implementation and Effect in Member States' Laws of Directive 2001/29/EC on the Harmonization of Certain Aspects of Copyright and Related Rights in the Information Society, February 2007., P. 65; Hart M. The Proposed Directive for Copyright in the Information Society: Nice Rights, Shame about the Exceptions. // E.I.P.R. 1998, 20(5), P. 169-170.

išimtis, nustatant, kad: „*Be kūrinio autoriaus arba kito šio kūrinio autorių teisių subjekto leidimo fiziniam asmeniui išimtinai savo asmeniniam naudojimui nekomerciniais tikslais leidžiama atgaminti teisėtai išleisto ar viešai paskelbto kūrinio egzempliorių*“. [55] Kartu įstatymas nustato, kad autorių teisių ir gretutinių teisių subjektai turi teisę gauti kompensacinį atlyginimą už šio straipsnio 1 dalyje numatytą kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais.

Vadovaujantis šiomis ATGTĮ 20 straipsnio nuostatomis, atgaminimo teisės apribojimo taikymą iš esmės lemia keli esminiai reikalavimai:

(i) šis autorių išimtinių turtinių teisių ribojimo atvejis siejamas tik su fiziniam asmeniui suteikiamomis kūrinio atgaminimo galimybėmis, t. y. šiuo apribojimu negali pasinaudoti juridinis asmuo;

(ii) naudojantis šia išimtimi fizinio asmens atgaminamas kūrinys gali būti naudojamas tik asmeniniais jo tikslais (konkretaus fizinio asmens asmeniniai, šeimos, namų poreikiai), t. y. atgaminto kūrinio kopija negali būti naudojama kolektyviai, leidžiant ją naudoti tik artimais asmeniniais ryšiais susijusiems asmenims (pvz. šeimos nariams);

(iii) fizinis asmuo negali šiuo turtinių autorių teisių apribojimu naudotis siekdamas patenkinti su profesine ar ūkine veikla susijusius poreikius, vykdant profesinę ar ūkinę veiklą, gauti pajamų iš tokio atgaminimo ar atgamintų kūrinio kopijų naudojimo;

(iv) atgaminamas kūrinys turi būti apyvartoje (viešai paskelbtas), be to, apyvartoje jis turi būti teisėtai (nepaskelbtų kūrinių be autoriaus leidimo atgaminti negalima);

(v) atgaminimas turi būti vienkartinis veiksmas, t. y. atgaminimas neturi būti reguliari veikla[56].

Šiuo atžvilgiu taip pat pažymėtina, kad kūrinio atgaminimui fizinis asmuo gali atgaminti pats arba tam pasitelkti atgaminimo paslaugos teikėją, tačiau jeigu yra naudojamasi atgaminimo paslaugomis, šis teisių apribojimas gali būti taikomas tik tuo atveju, jei atgaminimo paslaugų teikimas yra nekomercinis. Nurodyto apribojimo atžvilgiu atgaminimo samprata aiškinama analogiškai kaip ir atgaminimo teisės, t. y. atgaminimas apima kūrinio (viso arba dalies) kopijų (kopijos) padarymą bet kuriuo būdu ir bet kuria forma, įskaitant elektroninę formą, naudojant tiek analoginę, tiek skaitmeninę technologiją[57].

ESTT praktikoje pabrėžiama, kad nusprendusios nacionalinėje teisėje įtvirtinti kopijavimo asmeniniam naudojimui išimtį valstybės narės pagal minėto Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies b punktą turi numatyti „*teisingos kompensacijos*“ mokėjimą išimtinės atgaminimo teisės turėtojų

[55] Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 50-1598. Įstatymo redakcija galiojanti nuo 2014-06-01.
[56] Stonkienė M. Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė. *Mokomoji knyga*. Vilnius, 2011. P. 180 – 181.
[57] Mizaras. V. Autorių teisė. Tomas I. Justitia: Vilnius, 2008. P. 520.

naudai[58]. Kalbant konkrečiai apie intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimą taikant atgaminimo asmeniniais tikslais išimtį, pažymėtina, kad ATGTĮ 20 straipsnio 4 dalies nuostatos nustato, jog: „*Kompensacinis atlyginimas turi būti mokamas už šio Įstatymo 1 priede nustatytus pirmą kartą Lietuvos Respublikoje parduodamus civilinėje apyvartoje esančius, pagamintus Lietuvos Respublikoje ar į jos teritoriją įvežtus atgaminti asmeniniam naudojimui skirtus įrenginius <...> ir tuščias analogines ir skaitmenines garso ir audiovizualines laikmenas <...>*“.

Šiuo atžvilgiu pažymėtina, kad Direktyvos preambulės 35 punktas nustato, jog: „*taikant tam tikras išimtis ar apribojimus teisių turėtojai turėtų gauti teisingą atlyginimą, kad jiems būtų deramai kompensuota už naudojimąsi jų saugomais kūriniais ar kitais objektais. Nustatant tokio atlyginimo formą, išsamią tvarką ir galimą dydį kiekvienu atveju turėtų būti atsižvelgiama į konkrečias aplinkybes. Įvertinant šias aplinkybes vertingas kriterijus būtų iš to kylanti galima žala teisių turėtojams. Tais atvejais, kai teisių turėtojai kokia nors kita forma jau yra gavę atlyginimą, pvz., licencinio mokesčio dalį, galima netaikyti jokio specialaus ar atskiro mokėjimo. Nustatant tinkamos kompensacijos dydį turėtų būti atsižvelgiama į šioje direktyvoje nurodytų techninės apsaugos priemonių naudojimo laipsnį. Tam tikrose situacijose, kai žala teisių turėtojui yra minimali, gali nebūti ir jokio įsipareigojimo dėl atlyginimo*.“

ESTT aiškindamas aukščiau nurodytas Direktyvos nuostatas, reglamentuojančias atgaminimo asmeniniai tikslais išimtį, yra konstatavęs, jog teisingos kompensacijos finansavimo sistema atitinka „*deramos pusiausvyros*“ reikalavimus, tik jeigu apmokestinama įranga ir laikmenos gali būti naudojami kopijuoti asmeniniam naudojimui ir todėl sukelti žalą saugomo kūrinio autoriui[59]. Atsižvelgiant į tai, mokesčio už kopijavimą asmeniniam naudojimui taikymas įrangai ir laikmenoms būtinai turi būti susijęs su jų naudojimu kopijuoti asmeniniam naudojimui. ESTT praktikoje taip pat ne kartą pažymėta, kad mokesčio už kopijavimą asmeniniam naudojimui taikymas visai skaitmeninio atgaminimo įrangai, visiems aparatams ir visoms laikmenoms, kai jie nėra suteikiami privatiems naudotojams ir akivaizdžiai skirti kitam tikslui nei kopijavimas asmeniniam naudojimui, neatitinka Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies nuostatų[60].

Akivaizdu, jog praktikoje taikant atgaminimo asmeniniais tikslais išimtį ir mokestį už pasinaudojimą šia išimti yra sunku ir praktiškai neįmanoma kiekvieną kartą objektyviai nustatyti, ar fizinis asmuo, įsigijęs įrangą ar laikmenas iš tikrųjų juos panaudos būtent asmeninais tikslais. Atsižvelgiant į tai, įstatymų leidėjui tenka nelengva užduotis nustatyti tokią teisingos

[58] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. spalio 21 d. sprendimas byloje C-467/08 Padawan SL prieš SGAE [2010], rink. p. I-10055.
[59] Ten pat.
[60] Ten pat.

kompensacijos finansavimo sistemą, kurios pagalba būtų įmanoma sukontroliuoti visus atvejus, kuomet yra naudojamasi atgaminimo asmeniniais tikslais išimtimi ir kartu užtikrinti, kad kiekvieną kartą pasinaudojus šia išimtimi būtų atlyginta žala, sukelta atgaminto kūrinio autoriui, kitaip tariant, užtikrinti „*deramą pusiausvyrą*“.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytus praktinius sunkumus, ESTT praktikoje nurodoma, jog jeigu įranga ar laikmenos buvo perduotos fiziniams asmenims privačiai naudoti, nebūtina įrodyti, kad jie šia įranga iš tiesų darė kopijas asmeniniam naudojimui ir taip faktiškai sukėlė žalą saugomo kūrinio autoriui. Šių fizinių asmenų atveju daroma teisinga prielaida, kad jie visiškai pasinaudos tokiu įrangos suteikimu, t. y. jie linkę panaudoti visas šios įrangos funkcijas, įskaitant atgaminimo galimybę. Taigi, siekiant pateisinti mokesčio už kopijavimą asmeniniam naudojimui taikymą, paprasčiausiai pakanka, kad tokia įranga ar tokiais aparatais galėtų būti padarytos kopijos, jei ši įranga ar šie aparatai suteikiami fiziniams asmenims kaip privatiems naudotojams. ESTT nuomone, tokį aiškinimą patvirtina Direktyvos konstatuojamosios dalies tekstas. Jame kaip naudingas kriterijus nustatant teisingos kompensacijos dydį minima ne tiesiog „*žala*“, o „*galima žala*“. Žalos „*galimumas*“ saugomo kūrinio autoriui paaiškinamas tuo, ar įvykdoma privaloma išankstinė sąlyga, kad fiziniam asmeniui suteikiama kopijas leidžianti daryti įranga ar aparatai, o faktiškai kopijos asmeniniam naudojimui nebūtinai turi būti padarytos.[61]

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, ESTT praktikoje Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punktas aiškintinas taip, jog tarp teisingai kompensacijai finansuoti skirto skaitmeninio atgaminimo įrangos, aparatų ir laikmenų mokesčio bei preziumuojamo jų naudojimo kopijuoti asmeniniam naudojimui būtinas tam tikras ryšys. Todėl mokesčio už kopijavimą asmeniniam naudojimui taikymas visai skaitmeninio atgaminimo įrangai, visiems aparatams ir visoms laikmenoms, kai jie nėra suteikiami privatiems naudotojams ir akivaizdžiai skirti kitam tikslui nei kopijavimas asmeniniam naudojimui, neatitinka Direktyvos.

Kitas su „*tuščios laikmenos mokesčio*“ objektu susijęs probleminis klausimas yra šio mokesčio taikymas daugiafunkcinei įrangai, t. y. tokiai įrangai, kurios tik viena iš galimų, bet ne pagrindinių funkcijų yra kopijavimas asmeniniais tikslais (pvz.: mobiliųjų telefonų atminties kortelės). Teisės doktrinoje yra pareikštų nuomonių, kad mokesčiai daugiafunkciniams įrenginiams neatitinka mokestinio įsipareigojimo logiškumo, kuriuo remiasi visa apmokestinimo sistema, kadangi šie įrenginiai nors ir gali kopijuoti, tačiau jų atliekamų funkcijų ratas yra daug platesnis, o

[61] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. spalio 21 d. sprendimas byloje C-467/08 Padawan SL prieš SGAE [2010], rink. p. I-10055.

kopijavimas nėra jų pirminė paskirtis[62]. Be to, dauguma kopijų, kurias tokia įranga pasigamina asmuo, neturėtų padaryti didesnės nei minimalios žalos teisių turėtojams.

Mokesčio taikymo daugiafunkcinei įrangai klausimas taip pat yra iškeltas ir vienoje iš ESTT šiuo metu nagrinėjamų bylų[63]. Svarbiausia byloje kilusi problema kaip tik susijusi su nustatymu, ar atlyginimas už kopijavimą asmeniniam naudojimui gali būti taikomas daugiafunkcinei įrangai. Nors ESTT sprendimas šioje byloje dar nėra priimtas, byloje yra pateikta Generalinio advokato išvada, kurioje Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punktą siūloma aiškinti taip, kad juo iš principo nėra draudžiami tokie valstybės narės teisės aktai, kuriais numatyta rinkti teisingai kompensacijai finansuoti skirtą atlyginimą už kopijavimą asmeniniais tikslais į mobiliųjų telefonų atminties korteles, jeigu tik užtikrinama derama įvairių kategorijų teisių turėtojų ir saugomų objektų naudotojų pusiausvyra ir jeigu yra ryšys tarp šio atlyginimo rinkimo ir preziumuojamo šių kortelių naudojimo atgaminti asmeniniams poreikiams, o šiuo atžvilgiu svarbiausia ar pagrindinė šių kortelių funkcija neturi reikšmės.

Šio darbo autoriau nuomone, yra pagrindo sutikti su šia Generalinio advokato pozicija, kadangi iš esmės ji grindžiama tuo, kad, kaip jau nurodyta aukščiau, dėl fizinių asmenų daroma teisinga prielaida, jog jie gauna ir panaudos visas šių aparatų ir įrangos atgaminimo funkcijas. Neabejotina, kad ši prielaida turėtų būti vienodai taikoma ir atgaminimo aparatams ir įrangai, ir atgaminimo laikmenoms. Nekyla ginčo, jog fiziniai asmenys gali naudoti mobiliųjų telefonų atminties korteles kaip kūrinių ar kitų saugomų objektų atgaminimo laikmenas, todėl atlyginimo už šių kūrinių kopijavimą asmeniniais tikslais rinkimas negali būti laikomas neteisėtu, jeigu jis iš tikrųjų renkamas iš fizinių asmenų, kurie vieninteliai yra apmokestinami už kūrinių naudojimą asmeniniais tikslais. Šiuo atžvilgiu taip pat galima pažymėti, jog nors Direktyvos 38 konstatuojamojoje dalyje patikslinta, kad reikia tinkamai atsižvelgti į skaitmeninio ir analoginio asmeninio kopijavimo skirtumus, nes „*skaitmeninis kopijavimas asmeniniais tikslais tikriausiai bus labiau paplitęs ir turės didesnį ekonominį poveikį*“, Direktyvoje nedaromas joks skirtumas pagal svarbiausią ar pagrindinę atgaminimo laikmenų funkciją, ar šios laikmenos būtų analoginės, ar skaitmeninės. Atvirkščiai, Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punkte kalbama apie visas laikmenas, nedarant jokio skirtumo.

Vadovaujantis išdėstytu, darytina išvada, kad neturi būti atsižvelgiama į pačią pagrindinę arba svarbiausią įrangos ir/ar laikmenų funkciją. Vien tik aplinkybė, kad kopijavimas asmeniniais tikslais nėra viena iš svarbiausių ar pagrindinių laikmenų ir/ar įrangos funkcijų, savaime nekliudo

[62] Hart M. The Copyright in the Information Society Directive: an Overview. // E.I.P.R. 2002, 24(2), P. 60.
[63] 2014 m. birželio 18 d. Generalinio advokato Pedro Cruz Villalon išvada, pateikta byloje C-463/12, Copydan Båndkopi prieš Nokia Danmark A/S.

rinkti teisingo atlyginimo už šias laikmenas ir/ar įrangą, jeigu tik jie fizinių asmenų gali būti naudojami atgaminimui asmeniniais tikslais.

Kitas praktikoje iškilęs klausimas taikant atgaminimo asmeniniais tikslais išimtį yra šaltinio, iš kurio atgaminama teisėtumo problema[64]. Konkrečiai pagal Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies b punktą valstybės narės gali nustatyti išimtinės autoriaus kūrinio atgaminimo teisės išimtį, kai atgaminama asmeniniam naudojimui bet kokioje laikmenoje ir atgaminantys fiziniai asmenys nesiekia tiesioginių ar netiesioginių komercinių tikslų. Taigi šioje nuostatoje aiškiai nekalbama apie teisėtą arba neteisėtą šaltinio, iš kurio gali būti atgaminamas kūrinys, pobūdį. ATGTĮ taip pat nėra nurodoma, kad atgaminimas asmeniniais tikslais gali būti daromas tik iš teisėtai išleisto ar teisėtai viešai paskelbto kūrinio. Atsižvelgiant į tai, kyla klausimas, ar Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies b punktas turi būti aiškinamas taip, kad situacija, kai šaltinis, iš kurio atgaminama asmeniniam naudojimui, yra teisėtas, neatskiriama nuo situacijos, kai šis šaltinis yra neteisėtas.

Spręsdamas šį praktikoje iškilusį probleminį klausimą, ESTT visų pirma pabrėžė, jog dėl išimčių ir apribojimų apimties reikia priminti, kad, remiantis nusistovėjusia ESTT praktika, direktyvos nuostatos, nukrypstančios nuo toje pačioje direktyvoje nustatyto bendrojo principo, turi būti aiškinamos siaurai[65]. Tai reiškia, kad Direktyvos 5 straipsnio 2 dalyje numatytos įvairios išimtys ir apribojimai turi būti aiškinami siaurai. Be kita ko, iš Direktyvos 44 konstatuojamosios dalies išplaukia, kad Europos Sąjungos teisės aktų leidėjas ketino, tais atvejais, kai valstybės narės numato taikyti šioje Direktyvoje nurodytas išimtis ar apribojimus, dar labiau apriboti jų apimtį tada, kai kalbama apie tam tikrą naują kūrinių, kuriems taikoma autorių teisių apsauga, arba kitų saugomų objektų naudojimą. Tačiau nei nurodytoje minėtos Direktyvos konstatuojamojoje dalyje, nei kitose jos nuostatose nenumatyta valstybių narių galimybė išplėsti tokių išimčių ar apribojimų apimtį[66]. Atsižvelgiant į tai, Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punkto formuluotę reikia aiškinti siaurai ir jis turėtų būti suprantamas taip, kad kopijavimo asmeniniam naudojimui išimtimi draudžiama autorių teisių turėtojams remtis prieš asmenis, kopijuojančius jų kūrinius asmeniniam naudojimui, savo išimtine teise leisti arba drausti atgaminimą, tačiau pagal tokį aiškinimą ši nuostata neturėtų būti laikoma įpareigojančia autorių teisių turėtojus, viršijant šį aiškiai numatytą

[64] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tik viena šalis – Olandija – išplėtė atgaminimo asmeniniais tikslais išimties taikymo sritį ir kopijoms, kurios padarytos iš neteisėtų šaltinių. Žr.: Boulanger J., Carbonnel A., De Co-ninck R., Langus G. Assessing the Economic Impacts of Adapting Certain Limitations and Exceptions to Copy-right and Related Rights in the EU. Analysis of Specific Policy Options [interaktyvus] [žiūrėta 2014-10-25]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/140623-limitations-economic-impacts-study_en.pdf

[65] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009 m. liepos 16 d. sprendimas byloje C-5/08 Infopaq International A/S prieš Danske Dagblades Forening, 56 punktas; 2004 m. balandžio 29 d. sprendimo *Kapper*, C-476/01, Rink. p. I-5205, 72 punktas ir 2006 m. spalio 26 d. Sprendimo *Komisija prieš Ispaniją*, C-36/05, Rink. p. I-10313, 31 punktas.

[66] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. balandžio 10 d. sprendimas byloje C-435/12 ACI Adam BV ir kt. prieš Stichting de Thuiskopie, Stichting Onderhandelingen Thuiskopie vergoeding,

apribojimą, toleruoti jų teisių pažeidimus, kurie gali būti susiję su kopijavimu asmeniniam naudojimui[67].

Auščiau nurodytą išvadą patvirtina Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punkto kontekstas ir jo tikslai. Direktyvos 5 straipsnyje nustatytas išimčių sąrašas turi užtikrinti valstybių narių teisės tradicijų ir gero vidaus rinkos veikimo pusiausvyrą. Jeigu valstybės narės galėtų priimti teisės aktą, kuriuo būtų leidžiama atgaminti asmeniniam naudojimui ir iš neteisėtų šaltinių, arba jo nepriimti, akivaizdu, jog tai keltų grėsmę geram vidaus rinkos veikimui. Be to, deramos paramos kultūrai skleisti tikslo neturi būti siekiama aukojant griežtą teisių apsaugą arba toleruojant neteisėtus suklastotų ar piratinių kūrinių platinimo būdus. Taigi neturėtų būti toleruojamas nacionalinis reglamentavimas, kuriame kopijavimas asmeniniam naudojimui iš teisėtų šaltinių būtų visiškai neatskiriamas nuo kopijavimo asmeniniam naudojimui iš suklastotų ar piratinių šaltinių. Pripažinus, kad toks atgaminimas galimas iš neteisėtų šaltinių, būtų paskatinta prekyba suklastotais arba piratiniais kūriniais ir neišvengiamai sumažėtų teisėtų pardavimų arba kitokių sandorių, susijusių su saugomais kūriniais, nes būtų pakenkta normaliam jų eksploatavimui bei kiltų nepagrįsta žala autorių teisių turėtojams.

Šiuo atveju taip pat reikia turėti omenyje, kad priešingu atveju autorių teisių turėtojams padaryta žala ir dėl to teisingos kompensacijos, kurią reikia sumokėti jos gavėjams, suma būtų apskaičiuojama remiantis žalos, padarytos autoriams dėl kopijavimo asmeniniam naudojimui tiek iš teisėto, tiek ir iš neteisėto šaltinio, kriterijumi. Taigi taip apskaičiuota suma galiausiai būtų įtraukiama į kainą, kurią saugomų objektų naudotojai moka už atgaminimo asmeniniam naudojimui įrangos, aparatų ar laikmenų suteikimą jiems naudotis. Tokiu būdu visi naudotojai, įsigyjantys tokios įrangos, aparatų ar laikmenų, būtų netiesiogiai baudžiami, nes, sumokėdami mokestį, nustatytą neatsižvelgiant į tai, ar šaltinis, iš kurio atgaminama, yra teisėtas, ar ne, jie neišvengiamai prisidėtų prie žalos, padarytos dėl atgaminimo asmeniniam naudojimui iš neteisėto šaltinio, kuris neleidžiamas pagal Direktyvą, atlyginimo ir todėl patirtų nemenkų papildomų išlaidų, kad galėtų daryti kopijas asmeniniam naudojimui, kurios patenka į Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies b punkte numatytos išimties taikymo sritį.

Pažymėtina, kad aukščiau nurodyta situacija neturėtų būti laikoma tenkinančia deramos pusiausvyros tarp tinkamos kompensacijos gavėjų teisių ir interesų ir minėtų naudotojų teisių ir interesų sąlygą. Atsižvelgiant į tai, ESTT praktikoje pabrėžiama, kad Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punktas, turi būti aiškinama taip, kad juo draudžiamas nacionalinis reglamentavimas,

[67] Ten pat.

pagal kurį situacija, kai šaltinis, iš kurio atgaminama asmeniniam naudojimui, yra teisėtas, neatskiriama nuo situacijos, kai šis šaltinis yra neteisėtas[68].

Praktikoje taip pat keliamas klausimas, kaip turėtų būti vertinamas atvejis, kai asmuo atgamina kūrinius ar saugomus objektus iš tretiesiems asmenims priklausančių šaltinių, t. y. iš esmės iš CD-ROM ir DVD, kurie yra ir lieka trečiųjų asmenų nuosavybė, arba saugomų kūrinių rinkmenų, kurių naudojimo licencija priklauso trečiajam asmeniui asmeniniais tikslais atgaminančio asmens atžvilgiu. Viena vertus, atgaminimą asmeniniais tikslais iš tretiesiems asmenims priklausančios įrangos iš principo būtų galima prilyginti atgaminimui iš internete neteisėtai išplatintų kūrinių. Tokiu atveju šiomis aplinkybėmis atgaminti kūriniai neturėtų patekti po atgaminimo asmeniniais tikslais išimtimi, kadangi tokiomis aplinkybėmis atgaminantys kūrinius asmenys nėra jų šaltinių naudojimo licencijos savininkai ar turėtojai. Kita vertus, tai yra tarpiniai atvejai, kurių negalima prilyginti nei atgaminimui iš neteisėto šaltinio, nei fizinių laikmenų skolinimo ir kopijavimas privačiame rate atvejui. Šiuo klausimu ESTT taip pat dar nėra pasisakęs, tačiau, manytina, kad šis klausimas labiau turėtų būti sprendžiamas nacionaliniu lygiu – valstybės narės įstatymo leidėjo ir vertinamas nacionalinių teismų, atsižvelgiant į Direktyvos tikslus ir joje įtvirtintus principus.

Ne mažiau opus ir pastaruoju metu ypač dažnai diskutuojamas klausimas – dvigubo apmokestinimo problema, taikant atgaminimo asmeniniais tikslais išimtį. Iš esmės yra diskutuojama, ar valstybės narės teisės aktuose gali būti numatytas atlyginimo rinkimas už kopijavimą asmeniniais tikslais, skirtas teisingai kompensacijai finansuoti už atgaminimą asmeniniais tikslais, dėl kurio teisių turėtojai yra davę leidimą ir už kurį prireikus sumokėta.

Vienoje iš bylų ESTT savo sprendime yra bendrai pripažinęs, kad, taikant Direktyvos 5 straipsnio 2 arba 3 dalyje numatytą išimtį ar apribojimą, galimas teisių turėtojo veiksmas leisti atgaminti savo kūrinį ar kitą saugomą objektą neturi jokio poveikio teisingai kompensacijai[69]. Tačiau ESTT minėtame sprendime nagrinėjo tik leidimo veiksmo poveikį teisingai kompensacijai, tačiau ne leidimo, kai taikytina, suteikto už atlygį, veiksmo poveikį, arba tiksliau – leidimo, suteikto už atlygį arba aiškiai apimančio teisingą kompensaciją pagal Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies b punktą, veiksmo. ESTT dar neturėjo galimybės pareikšti išsamesnės nuomonės dėl atlygintinų licencinių naudojimo sutarčių, sudarytų teisių turėtojų ir naudotojų bei atgaminimo licencijų poveikio atlyginimo už kopijavimą asmeniniais tikslais, skirto finansuoti teisingą kompensaciją, rinkimui.

[68] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. balandžio 10 d. sprendimas byloje C-435/12 ACI Adam BV ir kt. prieš Stichting de Thuiskopie, Stichting Onderhandelingen Thuiskopie vergoeding,

[69] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2013 m. birželio 27 d. sprendimas sujungtose bylose C-457/11–C-460/11 Verwertungsgesellschaft Wort (VG Wort) prieš Kyocera Mita ir kt.

Šiuo atžvilgiu reikia pažymėti, jog Direktyvos 35 konstatuojamojoje dalyje nurodoma, kad „*tais atvejais, kai teisių turėtojai kokia nors kita forma jau yra gavę atlyginimą, pvz., licencinio mokesčio dalį, galima netaikyti jokio specialaus ar atskiro mokėjimo*“.[70] Iš šių nuostatų galima daryti išvadą, kad Direktyva valstybėms narėms paliekama spręsti dėl galimybės išvengti bet kokios per didelės kompensacijos, t. y. užtikrinti, kad naudotojai neatsidurtų tokioje padėtyje, kai jie turi du kartus sumokėti teisingai kompensacijai finansuoti skirtą atlyginimą už kopijavimą asmeniniais tikslais, pirmą kartą – sudarydami licencines sutartis ir antrą kartą – įsigydami atgaminimo įrangą ir/ar laikmenas. Tariamosios nuosakos vartojimas ir ypač tai, kad Direktyvoje nėra jokio kito patikslinimo ir aiškios nuostatos, iš esmės leidžia valstybėms narėms šiuo atžvilgiu pripažinti ne tik didžiausią veiksmų laisvę, bet ir visišką diskreciją.

Taip pat svarbu paminėti, jog Direktyvos 45 konstatuojamojoje dalyje patikslinama, kad „<...> *[Direktyvos] 5 straipsnio 2, 3 ir 4 dalyse nurodytos išimtys ir apribojimai neturėtų kliudyti apibrėžti sutartinius santykius, turinčius užtikrinti teisių turėtojams teisingą kompensaciją, jei tai leidžiama pagal nacionalinę teisę*“. Todėl daugiau ar mažiau tikėtinu atveju, kai galima nustatyti, kad teisių turėtojai yra konkrečiai leidę saugomų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais ir kad už šį leidimą yra mokamas atlygis ar bet kokia kita lygiavertė teisinga kompensacija, dėl tokio atgaminimo neturi būti renkama papildoma teisinga kompensacija. Be abejo, nustačius atlyginimo už kopijavimą asmeniniais tikslais, skirto finansuoti teisingai kompensacijai, numatytai Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punkte, sistemą, užtikrinant, kad atlyginimas nebūtų renkamas už atgaminimą asmeniniais tikslais laikmenose, į kurias kopijuoti asmeniniais tikslais leista už atlygį, prilygstantį minėtai kompensacijai, kyla didelių ir labai konkrečių praktinių sunkumų, visų pirma, kai minėtas atlyginimas renkamas už atgaminimo laikmenas iš jų gamintojų ir importuotojų, remiantis prielaida, kad šias laikmenas fiziniai asmenys naudoja asmeniniais tikslais. Tačiau neabejotina, kad šie praktiniai sunkumai neturėtų pateisinti dvigubos teisingos kompensacijos rinkimo. Atvirkščiai, valstybės narės visų pirma pagal savo teritorinę kompetenciją turėtų numatyti, kad kiekvienas fizinis asmuo, privalantis mokėti dvigubą teisingą kompensaciją už saugomo kūrinio atgaminimą asmeniniais tikslais, gali reikalauti sugrąžinti lėšas ir jos bus sugrąžintos[71].

Diskutuojant šiuo aukščiau aptartu probleminiu klausimu, Europos Sąjungos lygmeniu yra pateikiamos ir kitas dvigubo apmokestinimo problemos išsprendimo būdas. 2013 metų sausio mėnesį paskelbtos Europos Komisijos paskirto tarpininko A. Vitorino rekomendacijos (toliau –

[70] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo 2001/29/EB // *Europos Bendrijų oficialusis leidinys*. 2001, L-167.

[71] 2014 m. birželio 18 d. Generalinio advokato Pedro Cruz Villalon išvada, pateikta byloje C-463/12, Copydan Båndkopi prieš Nokia Danmark A/S.

Rekomendacijos)[72], kuriose siūloma ateityje prioritetą teikti licencija grįstam teisių turėtojų ir saugomų objektų naudotojų sąveikos modeliui, o ne šiuo metu Direktyvoje įtvirtintam apribojimo-kompensacinio atlyginimo modeliui. Pasak A. Vitorino, tokio prioriteto suteikimas yra nulemtas naujų verslo modelių, kuriems senasis apribojimo – kompensacinio atlyginimo modelis yra vis mažiau tinkamas. Kartu Rekomendacijose pripažįstama, jog toks perėjimas yra pernelyg staigus, jog būtų svarstomas artimiausioje ateityje. Šiuo metu tokiam pokyčiui nėra pasirengta. Toks pokytis – jei apskritai jį bus siekiama įgyvendinti praktikoje – turės būti susijęs su ilgias pereinamaisiais laikotarpiais ir alternatyvių mechanizmų paieška ir, atitinkamai, diskusijomis tarp suinteresuotų šalių nacionaliniu bei europiniu lygiu. Pastebėtina, kad Rekomendacijose nėra suformuluota jokio konkretaus siūlymo, išskyrus, kad atgaminimo veiksmai, kuriuos galutiniai vartotojai atlieka asmeniniams tikslams, turėdami teisių turėtojų licenciją, nesukelia jokios žalos, kuri reikalautų papildomo kompensacinio atlyginimo.

Apibendrinant tai, kas nurodyta aukščiau, atgaminimo asmeniniais tikslais išimties taikymo poreikis yra nulemtas siekio užtikrinti „*deramą pusiausvyrą*“ tarp autoriaus ir visuomenės interesų, t. y. užtikrinti taikų šių dviejų glaudžiai susijusių interesų grupių koegzistavimą. Pagrindinis probleminis aspektas taikant atgaminimo asmeniniais tikslais išimtį ir siekiant užtikrinti „*deramą pusiausvyrą*“, yra „*dvigubo apmokestinimo*“ galimybė, t. y. situacijos, kuomet naudotojai atsiduria tokioje padėtyje, kai jie turi du kartus sumokėti teisingai kompensacijai finansuoti skirtą atlyginimą už kopijavimą asmeniniais tikslais, pavyzdžiui, pirmą kartą – sudarydami licencines sutartis su autorių teisių turėtojais ir antrą kartą – įsigydami atgaminimo įrangą ir/ar laikmenas. Šio darbo autoriaus nuomone, iš esmės yra galimi du šios problemos sprendimo būdai:

(i) numatyti tokį teisinį reguliavimą nacionaliniu lygiu, kuris užtikrintų, kad kiekvienas fizinis asmuo, privalantis mokėti dvigubą teisingą kompensaciją už saugomo kūrinio atgaminimą asmeniniais tikslais, gali reikalauti sugrąžinti lėšas ir užtikrinti, kad jos bus sugrąžintos;

(ii) pereiti nuo apribojimo-kompensacinio atlyginimo modelio prie licencija grįsto teisių turėtojų ir saugomų objektų naudotojų sąveikos modelio. Kartu pažymėtina, kad pastarasis būdas yra reikalaujantis teisinio reglamentavimo pokyčių ne tik nacionaliniu, bet ir Europos Sąjungos lygiu.

2.2.„Tuščios laikmenos mokesčio" naštos perkėlimo prielaidos

[72] Vitorino A. Recommendations Resulting from the Mediation on Private Copying and Reprography Levies. [žiūrėta 2014-09-27]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/130131_levies-vitorino-recommendations_en.pdf

Pažymėtina, kad Direktyvos nuostatose aiškiai nereglamentuojama, kas turi mokėti teisingą kompensaciją autorių teisių turėtojams už žalą, kuri patiriama naudojantis atgaminimo asmeninais tikslais išimtimi, todėl valstybės narės iš esmės turi didelę diskreciją nustatyti asmenį, kuris turi sumokėti šią teisingą kompensaciją. ESTT praktikoje pažymima, kad žalą išimtinės atgaminimo teisės turėtojui sukelia asmuo, kuris savo asmeniniam naudojimui atgamina saugomą kūrinį, nepaprašęs išankstinio šio teisių turėtojo leidimo. Todėl iš principo šis asmuo ir turi atlyginti su šiuo atgaminimu susijusią žalą, prisidėdamas prie kompensacijos, kuri bus sumokėta šiam teisių turėtojui, finansavimo[73].

Taip pat ESTT savo praktikoje yra ne kartą konstatavęs, kad atsižvelgiant į praktinius sunkumus, kylančius siekiant nustatyti privačius naudotojus ir įpareigoti juos kompensuoti teisių turėtojams sukeliamą žalą, taip pat turint omenyje aplinkybę, kad atskirai vertinant iš kiekvieno asmeninio naudojimo galinti kilti žala gali pasirodyti esant minimali ir dėl to nesukelti mokėjimo pareigos, kaip pažymėta paskutiniame Direktyvos 35 konstatuojamosios dalies sakinyje, tam, kad būtų finansuota teisinga kompensacija, valstybės narės gali įtvirtinti mokestį už kopijavimą asmeniniam naudojimui, kurį mokėtų ne suinteresuoti privatūs asmenys, o subjektai, kurie disponuoja skaitmeninio atgaminimo įranga, aparatais ar laikmenomis ir teisiškai ar faktiškai suteikia juos šiuo tikslu privatiems asmenims arba teikia jiems atgaminimo paslaugą. Tokioje sistemoje mokestį už kopijavimą asmeniniam naudojimui turi mokėti šia įranga disponuojantys asmenys[74]. Be abejonės, tokioje sistemoje, priešingai nei reikalaujama Direktyvos 31 konstatuojamojoje dalyje, teisingos kompensacijos finansavimo skolininkai yra ne saugomų objektų naudotojai.

Šiuo atžvilgiu pažymėtina, kad finansavimo skolininkų veikla, t. y. atgaminimo įrangos, aparatų ar laikmenų suteikimas privatiems naudotojams, arba jų teikiamos atgaminimo paslaugos būtent ir sudaro būtiną faktinę prielaidą, kad fiziniai asmenys galėtų daryti kopijas asmeniniam naudojimui. Be to, niekas netrukdo tam, kad finansavimo skolininkai atgautų mokestį už kopijavimą asmeniniam naudojimui per aptariamos atgaminimo įrangos, aparatų ar laikmenų suteikimo kainą arba per suteiktos atgaminimo paslaugos kainą. Tokiu būdu galiausiai mokesčio našta tenka šią kainą mokančiam privačiam naudotojui, kuriam suteikiama skaitmeninio atgaminimo įranga, aparatai ar laikmenos arba kuriam teikiama atgaminimo paslauga, kuris iš tiesų ir laikytinas teisingos kompensacijos „*netiesioginiu skolininku*“. ESTT praktikoje konstatuota, jog dėl to, kad tokia sistema leidžia skolininkams perkelti mokesčio sąnaudas privatiems naudotojams ir

[73] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. spalio 21 d. sprendimas byloje C-467/08 Padawan SL prieš SGAE [2010], rink. p. I-10055.
[74] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. spalio 21 d. sprendimas byloje C-467/08 Padawan SL prieš SGAE [2010], rink. p. I-10055

todėl pastariesiems tenka mokesčio už kopijavimą asmeniniam naudojimui našta, ji laikytina atitinkančia „*deramą pusiausvyrą*“, kuri turi būti užtikrinta tarp saugomų objektų autorių ir naudotojų interesų[75].

Be to, ESTT yra išaiškinęs, kad Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punktas, turi būti aiškinamas taip, kad valstybė narė, numačiusi mokesčio už kopijavimo asmeniniam naudojimui, kurį turi mokėti saugomų kūrinių atgaminimo laikmenų gamintojas ar importuotojas, sistemą ir kurios teritorijoje daroma žala autoriams dėl to, kad joje gyvenantys pirkėjai naudoja jų kūrinius asmeniniam naudojimui, turi užtikrinti, kad šie autoriai iš tikrųjų gautų teisingą kompensaciją, skirtą šiai žalai atlyginti. Šiuo požiūriu vien tai, kad profesionalus atgaminimo įrangos, aparatų ar laikmenų pardavėjas, įsisteigęs kitoje valstybėje narėje nei ta, kurioje gyvena pirkėjai, neturi įtakos pareigai pasiekti rezultatą. Nesant galimybės užtikrinti, kad teisinga kompensacija bus surinkta iš pirkėjų, nacionalinis teismas turi aiškinti nacionalinę teisę taip, kad šią kompensaciją būtų galima surinkti iš komercine veikla užsiimančio mokėtojo[76]. Be to, tokiu atveju pareiga sumokėti mokestį už kopijavimą asmeniniam naudojimui, skirtą teisingai kompensacijai finansuoti, negali būti atmesta, net jei analogiškas mokestis jau buvo sumokėtas kitoje valstybėje narėje. Tačiau asmuo, iš anksto sumokėjęs šį mokestį valstybėje narėje, kuri neturi teritorinės kompetencijos, gali jos paprašyti jį grąžinti pagal nacionalinę teisę[77]. Pažymėtina, kad tokiu būdu ESTT aiškinant Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punkto nuostatas iš esmės sudaromos galimybės išvengti dvigubo apmokestinimo atvejų dėl kiekvienoje valstybėje narėje nustatytos skirtingos mokesčių sistemos, kartu užtikrinant, kad galiausiai mokesčio našta tektų privačiam naudotojui, kuris iš tiesų ir laikytinas teisingos kompensacijos „*netiesioginiu skolininku*“.

Kaip jau nurodyta aukščiau, šiuo metu galiojančio Lietuvos ATGTĮ 20 straipsnio 5 dalis nustato, kad kompensacinį atlyginimą privalo mokėti asmenys, parduodantys įrenginius ir tuščias laikmenas Lietuvos Respublikoje[78]. Aprašo 4 punkte, detalizuojant ATGTĮ nuostatas, taip pat nustatyta, kad kompensacinio atlyginimo mokėtojai yra asmenys, pirmą kartą valstybėje parduodantys laikmenas ir įrenginius[79]. Pažymėtina, kad pagal ankstesnę ATGTĮ redakciją, pareiga mokėti kompensacinį atlyginimą buvo nustatyta asmeniniam atgaminimui skirtų analoginių ir

[75] Ten pat.

[76] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2011 m. birželio 11 d. sprendimas byloje C-462/09 Stichting de Thuiskopie prieš Opus Supplies Deutschland GmbH ir kt. [2011], rink. p. I-05331.

[77] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2013 m. liepos 11 d. sprendimas byloje C-521/11 Amazon prieš Austro-Mechana.

[78] Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 50-1598. Įstatymo redakcija galiojanti nuo 2014-06-01

[79] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 699 „ Dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais surinkimo, paskirstymo, mokėjimo ir grąžinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ // *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 69-3540.

skaitmeninių garso bei audiovizualinių laikmenų gamintojams ir importuotojams. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje buvo išaiškinta, kad pagal šią ATGTĮ redakciją, importuotoju turėjo būti laikomas kiekvienas subjektas, įvežantis asmeniniam atgaminimui skirtas tuščias analogines ir skaitmenines garso ir audiovizualines laikmenas į Lietuvos teritoriją, t. y. tiek iš trečiųjų šalių, tiek iš Europos Sąjungos valstybių narių[80]. Vertinant šiuo metu galiojančią ATGTĮ redakciją, bei atsižvelgiant į aukščiau nurodytą ESTT praktiką, darytina išvada, kad esamas nacionalinis kompensacinio atlyginimo reglamentavimas neprieštarauja Europos Sąjungos teisei. Tačiau kartu pastebėtina, kad dabartinis Lietuvos teisinis reguliavimas yra gana išskirtinis, nes didžioji Europos Sąjungos valstybių dalis, taip pat visos Europos Sąjungos kaimyninės valstybės (Latvija, Estija, Lenkija) kompensacinio atlyginimo mokėjimo pareigą priskiria gamintojams ir importuotojams. Kita vertus, svarbiausias klausimas yra ne formalus kompensacinio atlyginimo mokėtojų apibūdinimas įstatymuose, tačiau pareigos mokėti kompensacinį atlyginimą atsiradimo momentas. Šiuo požiūriu daugelis Europos Sąjungos valstybių numato, kad pareiga mokėti kompensacinį atlyginimą atsiranda nuo intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos pardavimo momento, taigi, faktiškai sistema nesiskiria nuo Lietuvos[81].

Apibendrinant Europos Sąjungos lygiu įtvirtintą kompensacinį atlyginimą turinčių mokėti subjektų reglamentavimą, bei tuo klausimu suformuotą ESTT praktiką, darytina išvada, jog „*tuščios laikmenos mokestį*“ turėtų mokėti subjektai, kurie tenkina dvi sąlygas: (i) šie subjektai privatiems asmenims platina atgaminimo įrangą ir laikmenas arba suteikia juos šiuo tikslu privatiems asmenims arba teikia privatiems asmenims atgaminimo paslaugą; (ii) be to, šie subjektai turi realią galimybę perkelti šio mokesčio finansavimo naštą privatiems naudotojams, kurie iš tiesų ir laikytini teisingos kompensacijos „*netiesioginiais skolininkais*“.

Kaip jau nurodyta aukščiau, šiuo metu tiek Lietuvoje, tiek daugelyje kitų Europos Sąjungos šalių mokėjimo pareiga yra nustatyta asmenims, kurie įveža ir pirmą kartą parduoda įrangą ir laikmenas, t. y. iš esmės mokėjimo pareiga yra nustatyta didmenininkams. Problema yra tame, kad didmenininkai neparduoda įrangos ir laikmenų tiesiogiai privatiems asmenims ir tokiu būdu iš esmės turi ribotas galimybes perkelti realią šio mokesčio finansavimo naštą galutiniams vartotojams – privatiems asmenims (teisingos kompensacijos „*netiesioginiams skolininkams*“). Ši aplinkybė skatina diskutuoti dėl mokesčio naštos perkėlimo mažmenininkams, kurie tiesiogiai perduoda įrangą ir laikmenas privatiems asmenims asmeniniam naudojimui ir turi visas galimybes

[80] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos 2008-03-03 nutartis civilinėje byloje LATGA v. UAB „Trajektorija“ Nr. 3K-3-4/2008.
[81] Birštonas R., Budrienė D. Tyrimo „Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB įgyvendinimas Lietuvoje: nuostatų dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių ar fonogramose įrašytų kūrinių kopijavimą asmeniniais tikslais įgyvendinimo ekonominė ir teisinė analizė“ galutinė ataskaita.

perkelti jiems mokesčio naštą įskaičiuojant mokesčio sumą į galutinę vartotojo kainą[82]. Atsižvelgiant į tai, tiek nacionaliniu, tiek Europos Sąjungos lygiu vyksta diskusijos dėl vadinamojo „*tuščios laikmenos mokesčio*“ perkėlimo į mažmeninį lygį.

Apie tokią galimybę yra užsimenama ir Europos Komisijos paskirto tarpininko A. Vitorino Rekomendacijose[83], kuriose taip pat siūloma kompensacinio atlyginimo mokėjimo pareigą nustatyti ne gamintojams ir importuotojams (kuriems daugumoje Europos Sąjungos valstybių šiuo metu tenka pareiga mokėti kompensacinį atlyginimą), bet priskirti šią pareigą mažmeninę prekybą vykdantiems asmenims, kartu supaprastinant kompensacinio atlyginimo sistemą ir įpareigojant gamintojus ir importuotojus informuoti kolektyvinio administravimo asociacijas apie jų sandorius dėl prekių, nuo kurių mokamas kompensacinis atlyginimas[84].

Šis Rekomendacijose pateiktas siūlymas Europoje iššaukė platų kolektyvinio administravimo asociacijų pasipriešinimą, teigiant, jog toks pasiūlymas yra nulemtas gamintojų lobistų įtakos ir, jei būtų įgyvendintas, labai komplikuotų ir pabrangintų kompensacinio atlyginimo administravimą. Mokesčio perkėlimo į mažmeninį lygį oponentai dažniausiai išsako du jų priešišką poziciją šiuo klausimu pagrindžiančius argumentus: (i) perkėlus „*tuščios laikmenos mokestį*“ į mažmeninį lygį gerokai išaugs šio mokesčio administravimo sąnaudos; (ii) mažmeninis verslas patirs didelių nuostolių dėl būtinybės keisti apskaitos sistemas. Tačiau kai kurių mokslininkų nuomone, šie argumentai savo esme yra populistiniai ir nepagrįsti ekonomine analize[85]. Be to, jie nepaneigia fakto, kad laikmenų ir įrangos mokesčių taikymas mažmeninėje prekyboje yra funkciškai teisingesnis „*teisingos kompensacijos*“ mechanizmas. Šiuo atžvilgiu taip pat pažymėtina, kad mažmeninės prekybos apskaitos sistemos yra dar labiau pritaikytos tokiems mokesčiams dėl juose įdiegto daugialypės kainodaros ir nuolaidų apskaitos funkcionalumo.

Kartu pažymėtina ir tai, kad ši A. Vitorino rekomendacija neatitiktų ir dabartinio nacionalinio reglamentavimo Lietuvoje. Šis klausimas tapo aktualus Lietuvai ne tik dėl A. Vitorino Rekomendacijose išsakyto pasiūlymo. Atliekant tyrimą „Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB įgyvendinimas Lietuvoje: nuostatų dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių ar fonogramose įrašytų kūrinių kopijavimą asmeniniais tikslais įgyvendinimo ekonominė ir teisinė

[82] Kiškis M. Laikmenų ir įrangos mokesčio (atlyginimo autoriams ir gretutinių teisių turėtojams už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais) perspektyva po ESTT *Padawan* bylos // *Socialinių mokslų studijos*. 2011, 3(3). P. 892.
[83] Vitorino A. Recommendations Resulting from the Mediation on Private Copying and Reprography Levies. [žiūrėta 2014-09-27]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/130131_levies-vitorino-recommendations_en.pdf
[84] Birštonas R., Budrienė D. Tyrimo „Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB įgyvendinimas Lietuvoje: nuostatų dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių ar fonogramose įrašytų kūrinių kopijavimą asmeniniais tikslais įgyvendinimo ekonominė ir teisinė analizė“ galutinė ataskaita.
[85] Kiškis M. Laikmenų ir įrangos mokesčio (atlyginimo autoriams ir gretutinių teisių turėtojams už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais) perspektyva po ESTT *Padawan* bylos // *Socialinių mokslų studijos*. 2011, 3(3). P. 892.

analizė“ 2013 m. rugpjūčio 22 d. sudarytos sutarties su Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija ir Lietuvos Respublikos kultūros ministerija pagrindu, poziciją, jog už kompensacinio atlyginimo mokėjimą atsakingais turėtų būti paskirti mažmeninę prekybą vykdantys asmenys, išreiškė ir kai kurių Lietuvos verslo įmonių atstovai[86]. Nors šis pasiūlymas, kaip jau nurodyta aukščiau, formaliai atitiktų kompensacinio atlyginimo sistemos pagrindinį tikslą – priskirti pareigą mokėti kompensacinį atlyginimą už asmeniniu atgaminimu padaromą teisių turėtojams žalą galutiniams vartotojams – fiziniams asmenims, kurie laikmenas ir įrangą įsigyja asmeniniams poreikiams, tačiau jam taip pat nepritaria Lietuvos mokslininkai dėl kai kurių kitų motyvų[87].

Visų pirma, mokslininkų teigimu, atsakingų už kompensacinio atlyginimo mokėjimą paskyrimo mažmeninę prekybą vykdančius asmenis klausimas jau buvo svarstomas priimant 2012 metais įsigaliojusius ATGTĮ pakeitimus, tačiau toks siūlymas po konsultacijų su Lietuvos Respublikos ūkio ministerija bei smulkaus ir vidutinio verslo atstovais buvo atmestas, motyvuojant, jog tai smarkiai padidintų administravimo kaštus bei smarkiai apsunkintų smulkiojo verslo įmones. Įstatymų leidėjui pasirinkus atsakingu subjektu asmenis, pirmą kartą parduodančius Lietuvoje laikmenas bei įrangą ir šiems ūkio subjektams atitinkamai pasirengus ir pradėjus įgyvendinti įstatymą, staigus naujos mokėtojų grupės keitimas būtų nesuderinamas su teisėtų lūkesčių ir teisinio apibrėžtumo principais. Naujai paskirta atsakinga už kompensacinio atlyginimo mokėjimą asmenų grupė turėtų patirti papildomas išlaidas, susijusiais su kompensacinio atlyginimo deklaravimu ir mokėjimu (o dabartinių kompensacinio atlyginimo mokėtojų 2012-2013 metais patirtos pasirengimo išlaidos būtų prarastos). Mokslininkų teigimu, ne mažiau svarbu ir tai, jog visuminės kompensacinio atlyginimo mokėtojų išlaidos išaugtų, nes kompensacinio atlyginimo administravimo našta tektų daug didesniam asmenų skaičiui (2012 metais informacinių technologijų pramonėje, informacinių technologijų prekyboje ir telekomunikacijų srityje veikė iš viso 609 įmonės, o tai yra 5 kartus daugiau nei visi dabartiniai kompensacinio atlyginimo mokėtojai)[88].

Antra, mokslininkų nuomone, dėl tos pačios kompensacinio atlyginimo mokėtojų skaičiaus augimo priežasties, taip pat padidėtų kompensacinio atlyginimo administravimo (įskaitant, kompensacinio atlyginimo mokėtojų stebėseną, teikiamų dokumentų apskaitą, neteisminius ir teisminius ginčus) išlaidos kompensacinį atlyginimą administruojančiai asociacijai (ir, atitinkamai, sumažėtų teisių turėtojams paskirstoma suma). Be to, būtų daug sudėtingiau (greičiausiai – apskritai neįmanoma) užtikrinti efektyviai veikiančią kompensacinio atlyginimo surinkimo sistemą ir

[86] Birštonas R., Budrienė D. Tyrimo „Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB įgyvendinimas Lietuvoje: nuostatų dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių ar fonogramose įrašytų kūrinių kopijavimą asmeniniais tikslais įgyvendinimo ekonominė ir teisinė analizė“ galutinė ataskaita. P. 56 – 57.
[87] Ten pat. P. 56 – 57.
[88] Ten pat. P. 57.

susidarytų palankesnės galimybės egzistuoti „*šešėlinei*“ laikmenų ir įrenginių rinkai, kas iškreiptų konkurenciją tarp mažmenine prekyba besiverčiančių asmenų[89].

Šio darbo autoriaus nuomone, įvertinus „*tuščios laikmenos mokesčio*" naštos perkėlimo galimybę į mažmeninį lygį, galima daryti išvadą, kad tai turėtų nemažų privalumų ir teisine prasme efektyviausiai užtikrintų „*deramą pusiausvyrą*“ tarp saugomų objektų autorių ir naudotojų interesų. Be to, atsisakius kompensacinio atlyginimo rinkimo iš importuotojų, iš dalies išsprendžiama „*dvigubo apmokestinimo*“ ir Rekomendacijose keliama, bei šio darbo 2.4 dalyje aptariama „*įšaldytų*“ lėšų problema. Kita vertus, prieš įgyvendinant tokio pobūdžio reformą Lietuvoje būtina įvertinti ne tik teisines, bet ir ekonomines, socialines pasekmes, bei praktikoje galinčius iškilti sunkumus. Be abejo, atsižvelgiant į tai, kad siūlymas perkelti „*tuščios laikmenos mokestį*“ į mažmeninį lygį yra pateiktas ir svarstomas ne tik nacionaliniu, bet ir Europos Sąjungos lygiu, šios reformos įgyvendinimas iš esmės priklauso ir nuo kompensacinio atlyginimo instituto reglamentavimo Europos Sąjungoje perspektyvų. Šiuo atžvilgiu taip pat svarbu paminėti, kad A. Vitorino Rekomendacijose kaip alternatyva pareigos mokėti kompensacinį atlyginimą perkėlimui nuo gamintojų ir importuotojų ant mažmeninę prekybą vykdančių asmenų, siūloma nustatyti išankstinius (*ex ante*) atvejus, kuomet kompensacinis atlyginimas nėra mokamas[90].

2.3.Teisingos kompensacijos instituto funkcinė paskirtis ir problematika

Vadovaujantis Direktyvos 2 straipsnio nuostatomis, Europos Sąjungos valstybės narės autoriams nustato išimtinę teisę leisti arba uždrausti tiesiogiai ar netiesiogiai, laikinai ar nuolat bet kuriuo būdu ir bet kuria forma atgaminti visą savo kūrinį arba jo dalį. Tačiau pagal Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punktą valstybės narės gali nustatyti išimtinės autoriaus kūrinio atgaminimo teisės išimtį, kai atgaminama asmeniniam naudojimui bet kokioje laikmenoje ir atgaminantys fiziniai asmenys nesiekia tiesioginių ar netiesioginių komercinių tikslų. Vis dėlto šios Direktyvos 5 straipsnio 5 dalyje nustatyta triguba kopijavimo asmeniniam naudojimui išimties sąlyga – pirmiausia, ši išimtis taikoma tik tam tikrais specialiais atvejais, antra, ji neturi prieštarauti įprastiniam kūrinio naudojimui ir galiausiai ji neturi nepagrįstai pažeisti teisėtų teisių turėtojų interesų. Atsižvelgiant į paskutinę sąlygą, pagal Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punktą

[89] Ten pat. P. 57.
[90] Vitorino A. Recommendations Resulting from the Mediation on Private Copying and Reprography Levies. [žiūrėta 2014-09-27]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/130131_levies-vitorino-recommendations_en.pdf

valstybės narės, nusprendusios nacionalinėje teisėje įtvirtinti kopijavimo asmeniniam naudojimui išimtį, turi numatyti „*teisingos kompensacijos*“ mokėjimą teisių turėtojų naudai[91].

Kaip nurodo M. Kiškis, su asmeninio atgaminimo išimtimi susijęs teisingos kompensacijos institutas turi trejopą tikslą: (i) kompensuoti autoriams išskirtinę žalą, jei ji yra faktiškai patiriama ir nėra atlyginama kitais būdais; (ii) kompensuoti žalą tik tuo atveju, jei autoriai nėra ėmęsi papildomų priemonių asmeninio atgaminimo teisei apriboti (techninių apsaugos priemonių); (iii) kompensuoti žalą teisingai, t.y. nesukeliant nesąžiningo praturtėjimo visuomenės sąskaita[92].

Viešojoje erdvėje nemažai diskusijų kyla siekiant atsakyti į klausimą, kokią žalą patiria autoriai dėl asmeninių kopijų darymo. Teigiama, kad tokią žalą apskaičiuoti yra neįmanoma, kadangi negalima nustatyti, kiek žmonių ir kaip dažnai kopijuoja legaliai įsigytus kūrinius, nesiekdami jų platinti, todėl autorių patiriama žala yra daugiau hipotetinė[93]. Dėl šių priežasčių, yra išreiškiama nuomonė, kad visuotinis laikmenų ir įrangos apmokestinimas yra nesuderinamas su teisingos kompensacijos institutu bei viešuoju interesu, kadangi sudaroma galimybė autorių teisių turėtojams gauti jokia žala nepagrįstą atlyginimą ir penalizuoja asmenis, kurie nesinaudoja asmeninio atgaminimo teisėmis, be to yra neefektyvus.[94]

Kaip jau nurodyta ankstesnėse šio darbo dalyse, ESTT praktikoje jau yra ne kartą išaiškinta, kad teisingos kompensacijos koncepcija ir dydis susiję su žala, kylančia autoriui dėl saugomo jo kūrinio atgaminimo asmeniniam naudojimui be jo leidimo. Atsižvelgiant į tai, teisinga kompensacija laikytina atlygiu už autoriaus patirtą žalą[95]. Tokia išvada darytina sistemiškai aiškinant pačios Direktyvos nuostatas. Iš Direktyvos 9 konstatuojamosios dalies matyti, jog Sąjungos teisės aktų leidėjas siekė, kad būtų užtikrinta aukšto lygio autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga, nes tokios teisės yra labai svarbios intelektinei kūrybai. Jų apsauga padeda užtikrinti kūrybingumo palaikymą ir plėtojimą autorių, atlikėjų, prodiuserių, vartotojų, kultūros, pramonės ir apskritai visuomenės labui. Vadovaujantis Direktyvos 10 konstatuojamosios dalies nuostatomis, tam, kad autoriai ar atlikėjai galėtų tęsti savo kūrybinį ir meninį darbą, už savo darbo naudojimą jie turi gauti teisingą atlyginimą. Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punkto ir 35 konstatuojamosios

[91] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. spalio 21 d. sprendimas byloje C-467/08 Padawan SL prieš SGAE [2010], rink. p. I-10055.
[92] Kiškis M. Laikmenų ir įrangos mokesčio (atlyginimo autoriams ir gretutinių teisių turėtojams už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais) perspektyva po ESTT *Padawan* bylos // *Socialinių mokslų studijos*. 2011, 3(3). P. 878.
[93] Lietuvos laisvosios rinkos instituto pastabos dėl Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pataisų (XIP-1991(2) [žiūrėta 2014-09-27]. Prieiga per internetą: http://www.llri.lt/naujienos/ekonomine-politika/mokesciai-biudzetas/pozicija-pastabos-del-autoriu-teisiu-ir-gretutiniu-teisiu-istatymo-pataisu-xip-19912/lrinka
[94] Kiškis M. Laikmenų ir įrangos mokesčio (atlyginimo autoriams ir gretutinių teisių turėtojams už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais) perspektyva po ESTT *Padawan* bylos // *Socialinių mokslų studijos*. 2011, 3(3). P. 878 – 887.
[95] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. spalio 21 d. sprendimas byloje C-467/08 Padawan SL prieš SGAE [2010], rink. p. I-10055; Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2011 m. birželio 11 d. sprendimas byloje C-462/09 Stichting de Thuiskopie prieš Opus Supplies Deutschland GmbH ir kt. [2011], rink. p. I-05331.

dalies nuostatos nustato, jog valstybėse narėse, kurios numatė kopijavimo asmeniniam naudojimui išimtį, teisių turėtojai turėtų gauti teisingą atlyginimą, kad jiems būtų deramai kompensuota už naudojimąsi – be jų sutikimo – saugomais jų kūriniais ar kitais objektais. Be to, pagal minėto 5 straipsnio 5 dalį įvedus kopijavimo asmeniniam naudojimui išimtį negali būti nepagrįstai pažeisti teisėti autorių teisių turėtojų interesai[96].

Pažymėtina, kad Direktyvoje „*teisingos kompensacijos*“ sąvoka nėra apibrėžta, be to nei Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punkte, nei jokioje kitoje Direktyvos nuostatoje dėl „*teisingos kompensacijos*“ sąvokos nėra nuorodos į nacionalinę valstybių narių teisę. Kertiniai teisingos kompensacijos instituto pagrindai buvo padėti ESTT priimtame sprendime *Padawan* byloje. Ši byla pirmiausia yra svarbi tuo, kad „*teisingos kompensacijos*“ sąvoka pripažinta autonomiška Sąjungos teisės sąvoka, kuri turi būti vienodai aiškinama visose valstybėse narėse, įvedusiose kopijavimo asmeniniam naudojimui išimtį, neatsižvelgiant į šioms valstybėms narėms pripažįstamą galimybę, laikantis Sąjungos teisės, be kita ko, tos pačios direktyvos, apibrėžtų ribų, nustatyti šios teisingos kompensacijos formą, finansavimo ir surinkimo sąlygas bei dydį. Teismas taip pat pažymėjo, kad ši teisinga kompensacija skirta „*deramai*“ kompensuoti autoriams už naudojimąsi saugomais jų kūriniais be jų leidimo. Siekiant nustatyti šios kompensacijos dydį, kaip į „*vertingą kriterijų*“ reikia atsižvelgti į „galimą žalą“ autoriui dėl atitinkamo atgaminimo veiksmo, nors kai „*žala* <...> minimali“, mokėjimo pareiga gali neatsirasti. Pasak Silke von Lewinski, atlyginimas teisių turėtojams gali būti nenumatytas tam, kad nebūtų mokama dvigubai už tą patį atgaminimo veiksmą, kai naudojamos techninės priemonės užkerta kelią atgaminti saugomą kūrinį ar kitą objektą, todėl naudotojas moka tam tikrą atlyginimą[97].

Kaip matyti iš aukščiau aptartų Direktyvos nuostatų bei ESTT išaiškinimų, „teisingos kompensacijos“ mokėjimas iš esmės yra grindžiamas dviem esminėm aplinkybėm: (i) tuo, kad be autoriaus leidimo yra naudojamasi jo kūriniais ar kitais intelektinės nuosavybės objektais (t. y. pažeidžiami teisėti autorių teisių turėtojų interesai) bei tuo, kad (ii) dėl tokio neteisėto naudojimosi autorių turtinių teisių turėtojams kyla žala, kadangi autoriai ar atlikėjai už savo darbo naudojimą turi teisę gauti teisingą atlyginimą. Atsižvelgiant į tai, praktikoje taikant „*teisingos kompensacijos*“ institutą iškyla klausimas, ar „*teisinga kompensacija*“ turėtų būti mokama tuo atveju, kai yra gautas autorių turtinių teisių turėtojo sutikimas. Šiuo atveju pažymėtina, kad čia neturimas galvoje tas atvejis, kuomet asmuo pasinaudoja atgaminimo asmeniniai tikslais išimtimi sudaręs licencinę sutartį (šis atvejis ir su juo susiję probleminiai aspektai jau aptarti šio darbo 2.1 dalyje). Šis

[96] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo 2001/29/EB // *Europos Bendrijų oficialusis leidinys*. 2001, L-167.
[97] Silke von Lewinski. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo komentaras, Vilnius, 2001, P. 16.

klausimas yra susijęs su autorių turtinių teisių turėtojo duoto sutikimo įtaka pačiai „*teisingai kompensacijai*“ (t. y. ar galima įtvirtinus atgaminimo asmeniniais tikslais išimtį kartu nustatyti, kad autorių turtinių teisių turėtojas turi teisę atsisakyti „*teisingos kompensacijos*“) bei jos dydžiui. Kitaip tariant, ar duotas sutikimas yra pagrindu sumažinti mokėtiną kompensacinį atlyginimą.

Šis probleminis klausimas buvo nagrinėjamas ESTT *Luksan* byloje[98]. Pasisakydamas šiuo klausimu, ESTT priimtu sprendimu šioje byloje konstatavo, kad iš Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies b punkto formuluotės matyti, kad Europos Sąjungos teisės aktų leidėjas nenorėjo leisti, kad suinteresuotieji asmenys galėtų atsisakyti gauti „*teisingą kompensaciją*”. Taip pat ESTT pažymėjo, kadangi Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punkte nustatyta autoriaus turimos išimtinės kūrinio atgaminimo teisės išimtis, ši nuostata turi būti aiškinama siaurai, o tai reiškia, kad tokia išimtis negali būti išplėsta daugiau, nei aiškiai nustatyta nagrinėjama nuostata. Taigi ši nuostata leidžia tik atgaminimo teisės išimtį ir negali būti išplėsta taip, kad apimtų teises į atlyginimą. Be to, ESTT teigimu, iš nė vienos Direktyvos nuostatos nematyti, kad Europos Sąjungos teisės aktų leidėjas būtų numatęs galimybę autoriaus turtinių teisių turėtojui atsisakyti teisės į „*teisingą kompensaciją*”. Atsižvelgdamas į tai, ESTT sprendimu *Luksan* byloje konstatavo, jog Europos Sąjungos teisė draudžia nacionalinėje teisėje nustatyti nuostatą, kuria autorių turtinių teisių turėtojui būtų leidžiama atsisakyti savo teisės į „*teisingą kompensaciją*”.

Šiuo atžvilgiu taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad ESTT jau yra išaiškinęs, jog Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punkto nuostatomis valstybei narei, kuri nacionalinėje teisėje numatė kopijavimo asmeniniam naudojimui išimtį, nustatyta pareiga pasiekti tam tikrą rezultatą, t. y. ši valstybė, įgyvendindama savo kompetenciją, privalo užtikrinti, jog bus realiai renkama teisinga kompensacija, skirta teisių turėtojų patirtai žalai atlyginti, nes kitaip šios nuostatos netektų praktinio veiksmingumo[99]. Tačiau, kaip pabrėžė ESTT *Luksan* byloje, pasirodo, kad tokios pareigos pasiekti tam tikrą rezultatą – rinkti teisių turėtojams teisingą kompensaciją – nustatymas valstybėms narėms koncepciniu atžvilgiu nesuderinamas su tokio turėtojo galimybe atsisakyti šios teisingos kompensacijos[100].

Plėtodamas nuoseklią teismo praktiką šiuo klausimu, ESTT *Wort* byloje[101] taip pat pabrėžė, kad pagal Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 2 ir 3 dalis valstybės narės gali nuspręsti savo vidaus

[98] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. vasario 9 d. sprendimas byloje C-277/10 Martin Luksan prieš Petrus van der Let.
[99] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2011 m. birželio 11 d. sprendimas byloje C-462/09 Stichting de Thuiskopie prieš Opus Supplies Deutschland GmbH ir kt. [2011], rink. p. I-05331.
[100] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. vasario 9 d. sprendimas byloje C-277/10 Martin Luksan prieš Petrus van der Let.
[101] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2013 m. birželio 27 d. sprendimas sujungtose bylose C-457/11–C-460/11 Verwertungsgesellschaft Wort (VG Wort) prieš Kyocera Mita ir kt.

teisėje nustatyti išimtinės atgaminimo teisės išimtis arba apribojimus, o tuo atveju, kai valstybė narė tokia galimybe nepasinaudoja, teisių turėtojai šioje valstybėje išlaiko savo išimtinę teisę leisti arba drausti atgaminti jiems priklausančius kūrinius ar kitus saugomus objektus. Kartu ESTT šioje byloje konstatavo, kad tuo atveju, kai pagal Direktyvos 5 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą nuostatą valstybė narė nusprendžia pagal tokios nuostatos dalykinę taikymo sritį panaikinti teisių turėtojų teisę leisti atgaminti jiems priklausančius kūrinius ar kitus saugomus objektus, jų duotas leidimas pagal šios valstybės teisę nesukelia teisinių pasekmių. Taigi, toks leidimo veiksmas neturi jokios įtakos dėl aptariamos teisės atėmimą numatančios priemonės nustatymo teisių turėtojų patiriamai žalai, todėl negali turėti poveikio pagal šios Direktyvos taikytiną nuostatą numatytai teisingai kompensacijai, nesvarbu, ar ji numatyta kaip privaloma, ar kaip galima[102].

Pažymėtina, kad klausimai, susiję su „*teisingos kompensacijos*“ taikymu, taip pat yra kilę ir dėl Direktyvos 6 straipsnyje numatytų „*techninių apsaugos priemonių“* panaudojimo. Šis klausimas kyla natūraliai iš pačios Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punkto nuostatos, kuri nustato, kad gali būti atgaminama asmeniniam naudojimui bet kurioje laikmenoje jeigu atgaminantys fiziniai asmenys nesiekia tiesioginių ar netiesioginių komercinių tikslų, su sąlyga, kad teisių turėtojai gautų teisingą kompensaciją, priklausomą nuo 6 straipsnyje nurodytų techninių apsaugos priemonių taikymo ar netaikymo atitinkamam kūriniui ar objektui. ESTT šiuo klausimu yra išaiškinęs, kad „*techninės apsaugos priemonės*“, į kurias daroma nuoroda Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punkte, yra technologijos, įtaisai ar sudedamosios dalys, kuriais siekiama riboti veiksmus, kuriems atlikti nesuteiktas teisių turėtojų leidimas, t. y. užtikrinti tinkamą šios teisės nuostatos, kuria ribojamos autorių teisės arba autorių teisėms gretutinės teisės, taikymą ir taip užkirsti kelią veiksmams, kuriuos atliekant nesilaikoma šioje teisės nuostatoje įtvirtintų griežtų sąlygų.

Kaip numatyta Direktyvos 52 konstatuojamojoje dalyje, teisių turėtojai gali naudoti savanoriškai taikomas „*technines apsaugos priemones*”, kurios suderinamos su asmeniniam naudojimui taikoma išimtimi ir kurios leidžia įgyvendinti šia išimtimi siekiamą tikslą. Tuo tarpu Europos Sąjungos valstybės narės tokias „*technines apsaugos priemones*” turi skatinti. Pagal ESTT, atsižvelgiant į savanorišką tokių techninių apsaugos priemonių taikymą, net jeigu tokia galimybė egzistuoja, tokių priemonių netaikymas negali lemti teisingos kompensacijos išnykimo. Tačiau, ESTT taip pat konstatavo, jog vis dėlto atitinkama valstybė narė gali numatyti, kad konkretus teisių turėtojams mokėtinos kompensacijos dydis priklauso nuo to, ar tokios techninės apsaugos

[102] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2013 m. birželio 27 d. sprendimas sujungtose bylose C-457/11–C-460/11 Verwertungsgesellschaft Wort (VG Wort) prieš Kyocera Mita ir kt.

priemonės taikomos, siekiant, kad teisių turėtojai iš tiesų būtų skatinami jas naudoti ir kad taip jie savanoriškai prisidėtų prie tinkamo asmeniniam kopijavimui taikomos išimties taikymo[103].

Vadovaujantis aukščiau aptarta ESTT praktika, darytina išvada, kad teisinga kompensacija ir veiksmingos „*techninės apsaugos priemonės*" gali būti taikomos vienu metu, o tokių priemonių naudojimas, jei taikytina, turi poveikį tik teisingos kompensacijos dydžiui, t. y. jos apskaičiavimui ir sumai, tačiau tai neturi jokio poveikio paties kompensacinio atlyginimo rinkimui.

Nemažai diskusijų sukelia ir surinktos „*teisingos kompensacijos*" arba kompensacinio atlyginimo paskirstymas ir panaudojimas. Kaip jau nurodyta aukščiau, Lietuvoje už kompensacinio atlyginimo surinkimą ir paskirstymą kolektyvinio administravimo asociacijoms, atstovaujančioms autorių teisių ir gretutinių teisių subjektams, bei atlikėjams, fonogramų gamintojams ir audiovizualinių kūrinių gamintojams atsakinga yra paskirta Lietuvos gretutinių teisių asociacija AGATA. Pasibaigus kalendoriniams metams, kuriais buvo surinktas kompensacinis atlyginimas, asociacija AGATA nuo visos tais kalendoriniais metais surinkto kompensacinio atlyginimo sumos atskaito 25 procentų sumą, skiriamą Kūrybinės veiklos programai ir Autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos programai ir iki kitų metų kovo 1 dienos perveda ją Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai. Iš kompensacinio atlyginimo sumos, likusios atskaičius minėtoms programoms numatytą sumą, asociacija atskaito sumą, skirtą kompensacinio atlyginimo administravimo išlaidoms padengti, o likusi kompensacinio atlyginimo suma paskirstoma autorių teisių subjektams atitinkamomis įstatymo nustatytomis proporcijomis[104].

Pažymėtina, kad tokį kompensacinio atlyginimo („*teisingos kompensacijos*") paskirstymą, kuomet jo dalis tenka ne autorių teisių subjektams, galima vertinti kritiškai, kadangi kompensacinio atlyginimo dydis, vadovaujantis ESTT praktika, turėtų tiesiogiai priklausyti ir būti pagrįstas autorių turtinių teisių subjektų patiriama žala, taigi ir panaudotas turėtų būti būtent šios žalos atlyginimui. Klausimas ar teisė į teisingą kompensaciją arba mokestis už kopijavimą asmeniniam naudojimui, skirtas finansuoti šią kompensaciją, gali būti netaikomi dėl to, kad dalis tokios kompensacijos ar mokesčio surinktų pajamų sumokama ne tiesiogiai teisę į šią kompensaciją turintiems asmenims, bet socialinėms ir kultūros įstaigoms, įsteigtoms šių teisės turėtojų naudai, buvo iškeltas ir ESTT praktikoje[105].

ESTT pasisakydamas aukščiau nurodytu klausimu ir priimdamas sprendimą *Amazon* byloje, konstatavo, jog faktas, kad teisinga kompensacija turi būti laikoma atlygiu už išimtinės

[103] Ten pat.
[104] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 699 „ Dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais surinkimo, paskirstymo, mokėjimo ir grąžinimo tvarkos aprašo patvirtinimo" // *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 69-3540.
[105] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2013 m. liepos 11 d. sprendimas byloje C-521/11 Amazon prieš Austro-Mechana.

atgaminimo teisės turėtojų patirtą žalą dėl kopijavimo asmeniniam naudojimui išimties nustatymo, todėl ji būtinai turi būti apskaičiuojama remiantis šia žala, nėra kliūtis dalį pajamų, skirtų teisingai kompensacijai, netiesiogiai išmokėti teisės turėtojams per jų naudai įsteigtas socialines ir kultūros įstaigas. ESTT taip pat pažymėjo, kad toks aiškinimas atitinka vieną iš Direktyvoje numatytų tinkamos intelektinės nuosavybės teisių teisinės apsaugos tikslų, kuris, kaip išplaukia iš šios Direktyvos 10 ir 11 konstatuojamųjų dalių, yra užtikrinti, kad Europos kultūra gautų būtinų lėšų kūrybai ir gamybai, o meno kūrėjai ir atlikėjai išlaikytų nepriklausomumą ir orumą.

Atsižvelgdamas į tai, ESTT priimdamas sprendimą minėtoje byloje konstatavo, kad tai, jog dalis teisingai kompensacijai skirtų pajamų, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punktą, būtų skirta teisės į šią kompensaciją turėtojų naudai įsteigtoms socialinėms ir kultūros įstaigoms, savaime neprieštarauja minėtos kompensacijos tikslui, jei šios socialinės ir kultūros įstaigos iš tiesų naudingos minėtiems teisių turėtojams ir jei šių įstaigų veikimo tvarka nėra diskriminacinė. Taip pat ESTT pabrėžė, kad šios kompensacijos tikslas nebūtų įgyvendinamas tuo atveju, jei minėtos įstaigos būtų naudingos kitiems asmenims nei autorių turtinių teisių turėtojai[106]. Vadovaujantis tuo, darytina išvada, kad Lietuvoje veikianti kompensacinio atlyginimo panaudojimo sistema iš esmės atitinka Direktyvos nuostatas ir tikslus.

Praktikoje taip pat keliami klausimai dėl to, kaip reikėtų suprasti ir taikyti Direktyvos 35 konstatuojamojoje dalyje esančią nuostatą, kuri nustato, kad valstybėms narėms suteikiama galimybė tam tikrais atvejais, kai teisių turėtojų žala yra minimali[107], numatyti, kad teisinga kompensacija nerenkama[108], tačiau Direktyvoje nėra neapibrėžiami nei atvejai, kuriuos ji apima, nei kriterijai, leidžiantys nustatyti minimalų žalos pobūdį. Šis klausimas yra iškeltas ESTT šiuo metu nagrinėjamoje *Nokia* byloje[109], tačiau teismo sprendimas šiai dienai dar nėra priimtas. Šio darbo autoriaus nuomone, atsižvelgiant į tai, kad „*minimalios žalos*“ sąvoka nėra apibrėžta Direktyvoje, o dėl jos taikymo nėra suformavusios ESTT praktikos, ją būtų galima laikyti vertinamojo pobūdžio sąvoka, kuri turėtų būti aiškinama kiekvienu konkrečiu atveju individualiai, atsižvelgiant į Direktyvos tikslus ir joje įtvirtintus principus. Taip pat, manytina, jog galima sutikti su Generalinės advokatės išvadoje *Nokia* byloje šiuo klausimu pateikta nuomone, kad Direktyva nėra draudžiami

[106] Ten pat.
[107] Pavyzdžiui, Malta, Kipras ir Liuksemburgas asmeninio atgaminimo metu sukeltą žalą traktuoja kaip *de minimis*. Boulanger J., Carbonnel A., De Co-ninck R., Langus G. Assessing the Economic Impacts of Adapting Certain Limitations and Exceptions to Copy-right and Related Rights in the EU. Analysis of Specific Policy Options [interaktyvus] [žiūrėta 2014-10-25]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/140623-limitations-economic-impacts-study_en.pdf
[108] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo 2001/29/EB // *Europos Bendrijų oficialusis leidinys.* 2001, L-167.
[109] 2014 m. birželio 18 d. Generalinio advokato Pedro Cruz Villalon išvada, pateikta byloje C-463/12, Copydan Båndkopi prieš Nokia Danmark A/S.

valstybės narės teisės aktai, kuriais numatoma rinkti teisingai kompensacijai finansuoti skirtą atlyginimą už kopijavimą asmeniniais tikslais, taikomą atgaminimui asmeniniais tikslais, dėl kurio teisių turėtojai patiria tik minimalią žalą.

Apibendrinant tai, kas nurodyta aukščiau, bei atsižvelgiant į aptartą ESTT praktiką dėl „teisingos kompensacijos“ instituto taikymo, darytina išvada, kad daugiausiai probleminių klausimų dėl šio instituto taikymo praktikoje kyla todėl, kad Direktyva neapibrėžia „teisingos kompensacijos“ sąvokos ir nenustato šios kompensacijos formos, išsamios taikymo tvarkos ar galimo dydžio. Atsižvelgiant į tai, valstybėms narėms, reglamentuojant šį institutą, būtina atsižvelgti į Direktyvos tikslus ir suformuotą ESTT praktiką dėl šio instituto taikymo. Pažymėtina, kad A. Vitorino Rekomendacijose taip pat pabrėžiama, kad daugiau nuoseklumo kompensacinio atlyginimo nustatymo procesui užtikrintų, viena vertus, „*žalos*“ sampratos vieningas apibrėžimas Europos Sąjungos valstybėse narėse kaip vertė, kurią vartotojai suteikia papildomoms kopijoms, antra, nustatant procedūrines taisykles, kurios sumažintų painumą, garantuotų objektyvumą ir užtikrintų griežtą laiko terminų laikymąsi[110].

2.4.Kompensacinio atlyginimo susigrąžinimo teisinis reglamentavimo atitiktis Europos Sąjungos teisei

Apibendrinant ankstesnėse šio darbo dalyse aptartą ESTT praktiką dėl atgaminimo asmeniniais tikslais išimties ir „*teisingos kompensacijos*“ instituto taikymo bei „*teisingos kompensacijos*“ naštos perkėlimo prielaidų, darytina išvada, kad toks kompensacinio atlyginimo surinkimo modelis, kuris yra įtvirtintas Lietuvoje – t. y. surenkant iš visų tam tikrų intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos pardavimų, nedarant skirtumo, kuriais tikslais yra įsigyjama, yra pateisinamas tik tais atvejais, kai sumokėtą kompensacinį atlyginimą galima susigrąžinti atvejais, kuomet laikmenos ir įranga įsigyjami nesusijusiais su asmeniniu atgaminimu tikslais bei susigrąžinimo procedūra yra realiai įgyvendinama ir nelemia pernelyg sudėtingo sumokėto kompensacinio atlyginimo susigrąžinimo[111].

Teisė susigrąžinti kompensacinį atlyginimą yra įtvirtinta ATGTĮ, kurio 20 straipsnio 7 dalis nustato, tris atvejus, kuriais kompensacinis atlyginimas yra grąžinamas, t. y.: (i) kai tuščios laikmenos ir įrenginiai yra įsigyti profesionalioms reikmėms; (ii) kai tuščios laikmenos ir įrenginiai yra įsigyti neįgalių žmonių reikmėms; (iii) kai tuščios laikmenos ir įrenginiai yra išvežami iš

[110] Vitorino A. Recommendations Resulting from the Mediation on Private Copying and Reprography Levies. [žiūrėta 2014-09-27]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/130131_levies-vitorino-recommendations_en.pdf

[111] Amazon C-521/11

Lietuvos Respublikos teritorijos (eksportuojami).[112] Įstatyme taip pat nurodoma, kad profesionaliomis reikmėmis šiame straipsnyje laikomos transliuojančiųjų organizacijų ir asmenų, tiražuojančių audiovizualinius kūrinius ir fonogramose įrašytus kūrinius ar gretutinių teisių objektus audiovizualinių kūrinių ir fonogramų gamintojams, reikmės, susijusios su kūrinių ar gretutinių teisių objektų įrašymu, ir asmenų, kurie tuščias laikmenas ir įrenginius įsigyja akivaizdžiai kitiems tikslams negu kūrinių atgaminimas asmeniniam naudojimui, reikmės (pvz., kai kūriniai atgaminami viešojo valdymo ir gynybos įstaigose ir organizacijose, ligoninėse, švietimo įstaigose, bibliotekose ir valstybės archyvuose, muziejuose, mokslinių tyrimų įstaigose bei organizacijose ir kai kūrinių atgaminimas yra skirtas išimtinai tų įstaigų ir organizacijų veiklos reikmėms). Atsižvelgiant į tai, ATGTĮ nenustato baigtinio asmenų, kurie gali susigrąžinti sumokėtą kompensacinį atlyginimą, sąrašo, todėl iš esmės būtų galima daryti išvadą, kad dabartiniu reglamentavimu nesudaromos teisinės kliūtys, dėl kurių galutiniai naudotojai, kurie įgyja tuščias laikmenas ir įrangą ne asmeninio atgaminimo tikslais, negalėtų jo susigrąžinti. Kartu pažymėtina, kad taip pat susigrąžinimo atvejus, o kartu ir procedūrą, reglamentuoja Aprašas[113].

Aprašo 24 punkte iš esmės atkartojami tiek patys kompensacinio atlyginimo grąžinimo atvejai, tačiau Aprašo 1 priede yra nustatytas pavyzdinis profesionalių reikmių sąrašas. Minimas sąrašas *inter alia* nustato, kad profesionaliomis reikmėms laikomos įmonių, įstaigų, organizacijų ir laisvųjų profesijų atstovų tam tikros toliau detalizuojamos reikmės. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad tik šie išvardinti asmenys ir gali kreiptis dėl kompensacinio atlyginimo grąžinimo. Toks teisinis reguliavimas lemia, kad fizinis asmuo, siekiantis susigrąžinti kompensacinį atlyginimą, privalo įrodyti atitikimą dviem kriterijams: (i) atitikimą laisvosios profesijos statusui; (ii) įgytų laikmenų ar įrenginių naudojimą profesinėms reikšmėms. Darbo autoriaus nuomone, reikėtų sutikti su R. Birštono šiuo klausimu išsakyta pozicija[114], kad antrasis kriterijus atitinka Europos Sąjungos teisinį reglamentavimą bei ESTT praktiką, tačiau pirmasis kriterijus yra perteklinis, diskriminuojantis kitus fizinius asmenis, kurie nesiverčia laisvosiomis profesijomis ir toks diskriminacinis reguliavimas nėra pagrįstas jokiomis objektyviomis aplinkybėmis. R. Birštono teigimu, nors minimo kriterijaus įvedimas palengvina kompensacinio atlyginimo administravimą, tačiau tai *per se* negali būti pagrindu užkirsti kelią kitų kategorijų fiziniams asmenims susigrąžinti kompensacinį atlyginimą. Taigi, kad šiuo atveju pakaktų, kad fiziniai asmenys, kurie nori

[112] Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 50-1598. Įstatymo redakcija galiojanti nuo 2014-06-01.
[113] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 699 „ Dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais surinkimo, paskirstymo, mokėjimo ir grąžinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2012, Nr. 69-3540.
[114] Birštonas R., Budrienė D. Tyrimo „Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB įgyvendinimas Lietuvoje: nuostatų dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių ar fonogramose įrašytų kūrinių kopijavimą asmeniniais tikslais įgyvendinimo ekonominė ir teisinė analizė“ galutinė ataskaita. P. 22 – 23.

susigrąžinti sumokėtą kompensacinį atlyginimą, paneigtų jų atžvilgiu taikomą prezumpciją, t. y. įrodytų, jog tuščias laikmenas ir/ar įrangą įgyjama ne asmeninio atgaminimo reikmėms. Kaip jau nurodyta aukščiau, ESTT sprendime, priimtame *Amazon* byloje, pabrėžiama, kad kompensacinio atlyginimo susigrąžinimo procedūra, kuomet laikmenos ir įranga įgyti nesusijusiais su asmeninio atgaminimu tikslais, turi būti realiai įgyvendinama ir nelemti pernelyg sudėtingo sumokėto kompensacinio atlyginimo susigrąžinimo. Tuo tarpu vadovaujantis šiuo metu galiojančiomis Aprašo nuostatomis, fiziniai asmenys, kurie nėra laisvųjų profesijų atstovai ir įsigijo laikmenų ar įrangos ne asmeninio atgaminimo tikslais, neturi galimybės realiai įgyvendinti šios savo teisės, nors ATGTĮ tokio ribojimo ir nenustato. Atsižvelgiant į tai, šio darbo autoriaus nuomone, yra pagrindo sutikti su R. Birštono pozicija, kad minėta Aprašo nuostata yra koreguotina, ir joje turėtų būti vartojama ne sąvoka „*laisvųjų profesijų atstovai*“, o tiesiog visi fiziniai asmenys.

Pažymėtina, kad vien teisės susigrąžinti kompensacinį atlyginimą įtvirtinimas neišsprendžia visų su „*tuščios laikmenos mokesčio*“ rinkimu susijusių problemų. Viena iš problemų, kuri yra keliama ir Europos Sąjungos lygmeniu yra „*užšaldytų lėšų problema*“. Šios problemos egzistavimą lemia tai, kad nors šio mokesčio subjektai (pvz., laikmenų ir įrangos gamintojai, importuotojai) turi galimybę susigrąžinti sumokėtą kompensacinio atlyginimo sumą, tačiau kartu tai reiškia, kad laikotarpiu tarp sumokėjimo ir faktinio susigrąžinimo šių verslininkų lėšos yra „*įšaldomos*“, nes jomis iki sugrąžinimo disponuoja kolektyvinio administravimo asociacija. Ši problema šiai dienai egzistuoja ne tik Lietuvoje, bet ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse, kurios savo nacionaliniame teisiniame reguliavime yra įtvirtinusios atgaminimo asmeniniais tikslais išimtį. Pažymėtina, kad iš dalies ši problema galėtų būti išspręsta atsisakius kompensacinio atlyginimo rinkimo iš importuotojų (t. y. perkėlus kompensacinio atlyginimo mokėjimo pareigą nuo gamintojų ir importuotojų mažmeninę prekybą vykdantiems asmenims). A. Vitorino rekomendacijose kaip vienas iš galimų šios problemos sprendimo būdų yra siūlomas išankstinių (*ex ante*) atvejų, kuomet kompensacinis atlyginimas nėra mokamas, nustatymas.[115] Kaip jau nurodyta aukščiau, kai kuriose Europos Sąjungos valstybėse narėse jau šiuo metu yra numatyti tokie išankstiniai (*ex ante*) atvejai, pvz., Latvijoje.

Taip pat pažymėtina, kad kita priemonė, kuri turėtų būti taikoma, siekiant užtikrinti veiksmingą kompensacinio atlyginimo grąžinimą, turėtų būti galutinių laikmenų ir įrangos naudotojų informavimas apie sumokėtą kompensacinį atlyginimą ir galimybę jį susigrąžinti, jei galutinis naudotojas įsigijo laikmenas ir/ar įrangą nesusijusioms su asmeniniu atgaminimu

[115] Vitorino A. Recommendations Resulting from the Mediation on Private Copying and Reprography Levies. [žiūrėta 2014-09-27]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/130131_levies-vitorino-recommendations_en.pdf

reikmėms. Apie tokią informavimo būtinybę taip pat yra pabrėžima A. Vitorino rekomendacijose.[116] Pažymėtina, kad 2012 m. kovo 1 d. įsigaliojusiuose ATGTĮ pakeitimuose jau atsižvelgta į minimą poreikį ir ATGTĮ 20 straipsnio 11 dalyje yra nustatyta, kad apskaitos dokumentuose, kuriais įforminamas laikmenų ir įrangos pardavimas, kompensacinio atlyginimo suma turi būti apskaičiuota, išskirta ir nurodyta atskira eilute, o išrašomų sąskaitų pastabose nurodoma, kad laikmenas ir įrangą įsigijęs asmuo turi teisę susigrąžinti kompensacinį atlyginimą ATGTĮ numatytais atvejais. Tačiau reikėtų sutikti su R. Birštono šiuo klausimu išsakyta nuomone, kad nepaisant šios, neabejotinai pozityvios, priemonės, ji pasirodė nepakankama.[117] Pasak R. Birštono, viena iš didžiausių problemų yra tai, jog įstatymas nustatė pareigą informaciją apie kompensacinio atlyginimo sumokėjimą ir jo susigrąžinimo galimybę išviešinti tik pirmą kartą parduodant laikmenas ir įrangą, tačiau vėlesni pardavėjai tokios prievolės neturi, todėl galutiniai naudotojai dažnai nesužino apie galimybę kompensacinį atlyginimą susigrąžinti. Dėl šios priežasties R. Birštonas rekomenduoja išplėsti ATGTĮ 20 straipsnio 11 dalyje nustatytą pareigą, kad ji apimtų ne tik pirmą kartą Lietuvos Respublikoje laikmenas ir įrangą parduodančius asmenis, bet ir tarpinius pardavėjus. Manytina, kad apie kompensacinį atlyginimą turėtų būti informuotas ir galutinis vartotojas (fiziniai asmenys, įsigyjantys laikmenas ir įrangą), kuris galiausiai sumoka kompensacinį atlyginimą, kadangi net ir fizinis asmuo, vadovaujantis ESTT praktika, turi turėti teisę susigrąžinti sumokėtą kompensacinį atlyginimą, jei įrodytų, kad įsigijo laikmenas ir įrangą nesusijusioms su asmeniniu atgaminimu reikmėms.

Pažymėtina, kad 2004 – 2013 metų laikotarpiu pagrindine kompensacinio atlyginimo susigrąžinimo Lietuvoje priežastimi buvo laikmenų ir įrangos išvežimas iš Lietuvos Respublikos teritorijos: net 99,16 % kompensacinio atlyginimo buvo susigrąžinta dėl šios priežasties ir tik 0,84 % buvo susigrąžinta dėl laikmenų naudojimo profesionalioms reikmėms, ir nė vieno lito sumokėto kompensaciniam atlyginimui nebuvo sugrąžinta dėl laikmenų naudojimo neįgaliųjų reikmėms.[118] Atsižvelgiant į tai, bei įvertinus aplinkybes, kad ir informacinių technologijų priemonių naudojimas namų ūkiuose ir verslo įmonėse bei viešajame sektoriuje minėtu laikotarpiu didėjo, taip pat didėjo ir neįgaliųjų įtrauktis darbo rinkoje, darytina išvada, kad potencialūs laikmenas ir įrangą įsigyjantys fiziniai ir juridiniai asmenys nėra pakankamai informuoti apie galimybę susigrąžinti kompensacinį

[116] Ten pat.
[117] Birštonas R., Budrienė D. Tyrimo „Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB įgyvendinimas Lietuvoje: nuostatų dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių ar fonogramose įrašytų kūrinių kopijavimą asmeniniais tikslais įgyvendinimo ekonominė ir teisinė analizė“ galutinė ataskaita. P. 62.

[118] Birštonas R., Budrienė D. Tyrimo „Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB įgyvendinimas Lietuvoje: nuostatų dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių ar fonogramose įrašytų kūrinių kopijavimą asmeniniais tikslais įgyvendinimo ekonominė ir teisinė analizė“ galutinė ataskaita. P. 62.

atlyginimą, kas būtent ir skatina intensyviau ir plačiau informuoti tikslines grupes apie kompensacinio atlyginimo susigrąžinimo galimybes.

Vadovaujantis tuo, kas nurodyta aukščiau, bei įvertinus esamą kompensacinio atlyginimo susigrąžinimo teisinį reglamentavimą Lietuvoje, galima teigti, jog jis iš esmės atitinka Europos Sąjungos teisinį reglamentavimą, tačiau kartu pažymėtina, kad siekiant susigrąžinimo procedūrą padaryti veiksmingesne, būtina imtis tam tikrų priemonių, o būtent – platesnis „*tuščios laikmenos mokesčio*“ subjektų informavimas apie susigrąžinimo galimybes, kartu užtikrinant, kad kompensacinį atlyginimą galėtų susigrąžinti ir fizinis asmuo, įsigijęs laikmenas ir įrangą nesusijusioms su asmeniniu atgaminimu reikmėms.

III. „TUŠČIOS LAIKMENOS MOKESČIO" TEISINIO REGLAMENTAVIMO PERSPEKTYVOS

Nors šiuo metu Lietuvoje galiojantis „*tuščios laikmenos mokesčio*" teisinis reglamentavimas iš esmės atitinka Europos Sąjungos teisę, šis mokestis ir valstybėse narėse įtvirtintos kompensacinio atlyginimo surinkimo sistemos sulaukia nemažai diskusijų tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu. Kaip nurodoma A. Vitorino rekomendacijose, dabartinis „*tuščios laikmenos mokesčio*" nustatymo būdas nacionaliniu lygiu kertasi su vidaus rinkos principais, todėl ilgainiui jis turėtų būti pakeistas efektyvesnėmis priemonėmis.[119] Todėl kalbant apie „*tuščios laikmenos mokesčio*" teisinio reglamentavimo perspektyvas, būtina turėti omenyje, kad tam tikri pokyčiai pirmiausia turėtų būti pradedami ne nacionaliniu, bet Europos Sąjungos lygmeniu.

2014 m. vasario 27 d. Europos Parlamentas, atsižvelgdamas, be kita ko, į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimus bei į A. Vitorino rekomendacijas, priėmė rezoliuciją dėl mokesčių už kopijavimą asmeniniam naudojimui.[120] Šia rezoliucija Europos Parlamentas pateikė rekomendacijas dėl kopijavimo asmeniniais tikslais sistemos modernizavimo ir suderinimo. Rezoliucijoje pabrėžiama kūrėjų ir vartotojų interesų pusiausvyra bei vartotojų teisė kopijuoti teisėtai įsigytą turinį asmeniniam naudojimui. Atsižvelgiant į tai, rezoliucijoje rekomenduojama reformuoti šiuo metu susiskaldžiusią autorių teisių tvarką, siekiant palengvinti prieigą prie kultūros ir kūrybinio turinio bei užtikrinti didesnę jo cirkuliaciją pasaulyje taip, kad menininkai, kūrėjai, vartotojai, verslininkai galėtų pasinaudoti skaitmeninėmis naujovėmis, naujais sklaidos būdais, naujais verslo modeliais ir kitomis galimybėmis. Europos Parlamento nuomone, kopijavimo asmeniniam naudojimui sistema, kurią taikant proporcingai derinama išimtis kopijuoti asmeniniam naudojimui ir teisių turėtojų teisė gauti teisingą atlygį, yra perspektyvi sistema ir ją verta išsaugoti, kadangi tam tikrais atvejais teisių turėtojai negali tiesiogiai licencijuoti teisės kopijuoti jų kūrinius, vartotojams naudojant įvairius prietaisus. Tačiau kartu tai skatina nuolat vertinti kopijavimo asmeniniam naudojimui išimtį ir kompensacinio atlyginimo surinkimo sistemą, atsižvelgiant į skaitmenines ir rinkos naujoves bei vartotojų elgseną ir, jei įmanoma, tiriant galimas alternatyvas,

[119] Vitorino A. Recommendations Resulting from the Mediation on Private Copying and Reprography Levies. [žiūrėta 2014-09-27]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/130131_levies-vitorino-recommendations_en.pdf.

[120] European Parliament resolution of 27 February 2014 on private copying levies [interaktyvus] [žiūrėta 2014-11-01]. Prieiga per internetą: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0179+0+DOC+XML+V0//EN

kuriomis būtų pasiektas tikslas užtikrinti vartotojams taikomos išimties, dėl kurios jie gali kopijuoti, ir kompensavimo kūrėjams pusiausvyrą.

„Tuščios laikmenos mokesčio“ teisinio reglamentavimo pokyčius skatina dideli nacionalinių mokesčių rinkimo sistemų skirtumai, ypač susiję su produktų, kuriems taikomas mokestis, tipais ir mokesčių tarifais. Pripažįstama, kad šie skirtumai gali iškreipti konkurenciją, todėl turi būti ieškoma palankesnio teisinio reglamentavimo. Rezoliucijoje pabrėžiama, kad, visų pirma, tikslinga nustatyti teisingo kompensavimo bei nuostolių, autoriaus patiriamų neleistinai dauginant teisių turėtojo darbą asmeniniam naudojimui, sampratas, kurių Direktyva šiuo metu aiškiai nereglamentuoja. Taip pat būtina nustatyti bendrą pagrindą, susijusį su tuo, kuriems produktams turėtų būti taikomas mokestis, ir nustatyti bendrus derybų dėl kopijavimui asmeniniais tikslais taikytinų tarifų tvarkos kriterijus, siekiant sustiprinti sistemą, kad ji būtų skaidri, teisinga ir vienoda vartotojams ir kūrėjams. Atsižvelgiant į tai, valstybės narės, kuriose šiuo metu imami ar renkami mokesčiai, taip pat turėtų supaprastinti ir suderinti savo mokesčių tarifus. Be to, rezoliucijoje pažymima informavimo apie kompensacinį atlyginimą svarba, nurodant, jog svarbu, kad vartotojams būtų aiškiai apibrėžtas kopijavimo asmeniniam naudojimui sistemos vaidmuo atlyginimo menininkams ir kultūros sklaidos požiūriais, tuo tikslu Europos parlamentas ragina valstybes nares ir teisių turėtojus inicijuoti pozityvumo kampanijas, per kurias būtų pabrėžiama mokesčių už kopijavimą asmeniniam naudojimui nauda, vartotojai turi būti informuojami apie savo mokamo mokesčio dydį, tikslą ir panaudojimą, todėl siūloma Komisijai ir valstybėms narėms konsultuotis su gamintojais, importuotojais, mažmenininkais ir vartotojų asociacijomis ir užtikrinti, kad ši informacija būtų aiškiai prieinama vartotojams. Rezoliucija valstybės narės taip pat skatinamos priimti skaidrias atleidimo nuo „*tuščios laikmenos mokesčio*“ taisykles, tais atvejais kai laikmenos ir įranga naudojami profesiniais tikslais, kaip tai pabrėžiama ESTT formuojamoje praktikoje, ir kad įvairius kompensavimo susitarimus pakeistų sistemos, kuriomis būtų užtikrinta, jog šie vartotojai net neturėtų mokėti mokesčio.

Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta aukščiau, „*tuščios laikmenos mokesčio*“ reglamentavimo perspektyvas iš esmės lemia bręstantys pokyčiai Europos Sąjungos teisiniame reglamentavime. Galbūt dalis jų, kaip pvz., perėjimas nuo apribojimo – kompensacinio atlyginimo modelio prie licencija grįsto teisių turėtojų ir saugomų objektų naudotojų sąveikos modelio, yra susiję su ilgias pasirengimo ir pereinamaisiais laikotarpiais bei alternatyvių mechanizmų paieška ir atitinkamai, diskusijomis tarp suinteresuotų šalių nacionaliniu bei europiniu lygiu, tačiau reikia pripažinti, kad atsižvelgiant į skaitmeninių technologijų pažangą, anksčiau ar vėliau tam tikri pokyčiai „*tuščios laikmenos mokesčio*“ teisiniame reglamentavime yra neišvengiami.

IŠVADOS

SANTRAUKA

Darbo pavadinimas: Intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo problemos

Pagrindinės sąvokos: atgaminimas asmeniniais tikslais, išimtys ir apribojimai, tuščios laikmenos mokestis, kompensavimas, derama pusiausvyra

Magistro baigiamajame darbe analizuojama aktualiausia intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo problematika, atsižvelgiant į naujausią ESTT praktiką bei Europos Sąjungos lygiu vykstančias diskusijas dėl „*tuščios laikmenos mokesčio*“ reglamentavimo ir naujų technologijų plėtrą, skatinančią itin sparčią autorių teisių sistemos evoliuciją.

Pirmajame darbo skyriuje analizuojama atgaminimo asmeniniais tikslais išimtis, kaip viena iš autorių turtinių teisių apribojimų, bei su šia išimtimi tiesiogiai susijusį „*tuščios laikmenos mokestį*” ir jo teisinį reglamentavimą Lietuvoje bei kitose šalyse. Antrasis skyrius skirtas pagrindinių intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo probleminių aspektų analizei, atsižvelgiant į Lietuvos teismų ir ESTT praktiką. Trečiajame skyriuje aptariamos galimos „*tuščios laikmenos mokesčio*” teisinio reguliavimo perspektyvos.

Išanalizavus teisės aktus, nacionalinę bei užsienio teisės doktriną ir teismų praktiką, patvirtinamas darbe nurodytas ginamasis teiginys. Šiuo metu Lietuvoje galiojantis intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo teisinis reglamentavimas iš esmės atitinka Europos Sąjungos teisę, tačiau tai neišsprendžia visų dėl šio reglamentavimo praktikoje iškylančių problemų, kadangi valstybėse narėse skiriasi įvairūs mokesčių už kopijavimą asmeniniam naudojimui modeliai ir rinkimo tarifai. Todėl ilgainiui „*tuščios laikmenos mokesčio*“ sistema turėtų būti pakeista efektyvesnėmis priemonėmis, kurias taikant būtų užtikrinta, kad teisių turėtojams, vartotojams, įrangos gamintojams ir importuotojams bei paslaugų teikėjams visoje Europos Sąjungoje būtų taikomos vienodos sąlygos.

IŠVADOS

1. Kūrinio atgaminimo asmeniniais tikslais išimtis – tai vienas iš įstatymo leidėjo visuomenės naudai nustatytų autorių turtinių teisių apribojimų, kuriais yra siekiama suderinti autorių, jų teisių perėmėjų ir visuomenės interesus.
2. Pagrindinė intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo prielaida – siekis kompensuoti autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojų patiriamą žalą dėl fizinių asmenų naudojimosi atgaminimo asmeniniais tikslais išimtimi. Šios žalos autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojams atlyginamas užtikrinamas įstatymo leidėjui greta kūrinio atgaminimo asmeniniais tikslais išimties įstatyme kartu įtvirtinant ir pareigą mokėti kompensacinį atlyginimą, Europinėje jurisprudencijoje dar vadinamą „*tuščios laikmenos mokesčiu*“ („*copyright levy*“ arba „*private copy levy*“).
3. Intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos mokesčių sistemos Europos Sąjungos valstybėse nors ir yra iš esmės panašios, tačiau nustatytos atsižvelgiant į tos valstybės ekonominį lygį, ūkio ypatumus, daromą žalą autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojams, autorių teisių turėtojų gaunamas pajamas iš licencijų ir kitus faktorius, kas nulemia ir tam tikrus šio instituto teisinio reglamentavimo skirtumus.
4. Šiuo metu Lietuvoje galiojantis intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo teisinis reglamentavimas iš esmės atitinka šiuo metu galiojančią Europos Sąjungos teisę, tačiau tai neišsprendžia visų dėl šio reglamentavimo praktikoje iškylančių problemų.
5. Išanalizavus LAT ir ESTT praktiką 2010 – 2014 metų laikotarpiu, galima išskirti keturis pagrindinius intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo probleminius aspektus, susijusius su pačiu atgaminimo asmeniniais tikslais išimties taikymo sąlygomis bei apmokestinimo modeliu, subjektais, turinčiais mokėti „*tuščios laikmenos mokestį*“, „*teisingos kompensacijos*“ institutu ir jo paskirtimi bei kompensacinio atlyginimo susigrąžinimu.
6. Pagrindinis probleminis aspektas taikant atgaminimo asmeniniais tikslais išimtį ir siekiant užtikrinti „*deramą pusiausvyrą*“, yra „*dvigubo apmokestinimo*“ galimybė, t. y. situacijos, kuomet naudotojai atsiduria tokioje padėtyje, kai jie turi du kartus sumokėti teisingai kompensacijai finansuoti skirtą atlyginimą už kopijavimą asmeniniais tikslais. Šio darbo autoriaus nuomone, iš esmės yra galimi du šios problemos sprendimo būdai: (i) numatyti tokį teisinį reguliavimą nacionaliniu lygiu, kuris užtikrintų, kad kiekvienas fizinis asmuo, privalantis mokėti dvigubą teisingą kompensaciją už saugomo kūrinio atgaminimą

asmeniniais tikslais, gali reikalauti sugrąžinti lėšas ir užtikrinti, kad jos bus sugrąžintos; (ii) pereiti nuo apribojimo-kompensacinio atlyginimo modelio prie licencija grįsto teisių turėtojų ir saugomų objektų naudotojų sąveikos modelio. Kartu pažymėtina, kad pastarasis būdas yra reikalaujantis teisinio reglamentavimo pokyčių ne tik nacionaliniu, bet ir Europos Sąjungos lygiu.

7. Apibendrinant ESTT praktiką dėl „*teisingos kompensacijos*“ instituto taikymo, darytina išvada, kad daugiausiai probleminių klausimų dėl šio instituto taikymo praktikoje kyla todėl, kad Direktyva neapibrėžia „teisingos kompensacijos“ sąvokos ir nenustato šios kompensacijos formos, išsamios taikymo tvarkos ar galimo dydžio. Atsižvelgiant į tai, valstybėms narėms, reglamentuojant šį institutą, būtina atsižvelgti į Direktyvos tikslus ir suformuotą ESTT praktiką dėl šio instituto taikymo.
8. Šiuo metu tiek Lietuvoje, tiek daugelyje kitų Europos Sąjungos šalių „*tuščios laikmenos mokesčio*“ mokėjimo pareiga yra nustatyta asmenims, kurie įveža ir pirmą kartą parduoda įrangą ir laikmenas, t. y. iš esmės mokėjimo pareiga yra nustatyta didmenininkams. Tačiau didmenininkai neparduoda įrangos ir laikmenų tiesiogiai privatiems asmenims ir tokiu būdu iš esmės turi ribotas galimybes perkelti realią šio mokesčio finansavimo naštą galutiniams vartotojams – privatiems asmenims (teisingos kompensacijos „*netiesioginiams skolininkams*“). Ši aplinkybė skatina diskutuoti dėl mokesčio naštos perkėlimo mažmenininkams, kurie tiesiogiai perduoda įrangą ir laikmenas privatiems asmenims asmeniniam naudojimui ir turi visas galimybes perkelti jiems mokesčio naštą įskaičiuojant mokesčio sumą į galutinę vartotojo kainą.
9. Įvertinus esamą kompensacinio atlyginimo susigrąžinimo teisinį reglamentavimą Lietuvoje, galima teigti, jog jis iš esmės atitinka Europos Sąjungos teisinį reglamentavimą, tačiau kartu pažymėtina, kad siekiant susigrąžinimo procedūrą padaryti veiksmingesne, būtina imtis tam tikrų priemonių, o būtent – turi būti užtikrintas platesnis „*tuščios laikmenos mokesčio*“ subjektų informavimas apie susigrąžinimo galimybes, kartu užtikrinant, kad kompensacinį atlyginimą galėtų susigrąžinti ir fizinis asmuo, įsigijęs laikmenas ir įrangą nesusijusioms su asmeniniu atgaminimu reikmėms.
10. Praktikoje iškylančios intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos problemos bei nuolat vykstančios diskusijos dėl kompensacinio atlyginimo Europos Sąjungos lygmeniu, kurias be kita ko lemia ir sparti skaitmeninių technologijų pažanga, skatina „*Tuščios laikmenos mokesčio*“ reglamentavimo pokyčius ne tik nacionaliniu, bet ir Europos Sąjungos lygmeniu.

SANTRAUKA

Darbo pavadinimas: Intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo problemos.

Pagrindinės sąvokos: atgaminimo asmeniniais tikslais išimtis, *„tuščios laikmenos mokestis“*, „*teisinga kompensacija*“, teisingos kompensacijos „*netiesioginiai skolininkai*“, „*dvigubo apmokestinimo problema*“, *„užšaldytų lėšų problema“*.

Magistro baigiamajame darbe analizuojamos aktualiausios intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo problemos, atsižvelgiant į naujausią ESTT praktiką bei Europos Sąjungos lygiu vykstančias diskusijas dėl „*tuščios laikmenos mokesčio*“ reglamentavimo ir naujų technologijų plėtrą, skatinančią itin sparčią autorių teisių sistemos evoliuciją.

Atsižvegiant į tai, kad šio magistrinio darbo objektas iš esmės ir yra vienas iš šių apribojimų – atgaminimas asmeniniais tikslais, o tiksliau, iš šio apribojimo kylanti prievolė – intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos mokestis (dar vadinamas „*tuščios laikmenos mokesčiu*“) ir šio apmokestinimo probleminiai aspektai, pirmoje darbo dalyje apibrėžiama autoriaus turtinių teisių apribojimo samprata, aptariami nustatomų apribojimų (konkrečiai – kūrinio atgaminimo teisės apribojimo) reikšmė, teisinis reglamentavimas bei kontinentinės Europos valstybėse ir kitose pasaulio valstybėse egzistuojančios skirtingos apribojimų sistemos.

Antroje šio darbo dalyje yra aptariami keturi pagrindiniai intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo probleminiai aspektai. Pirmasis probleminis klausimas, aptariamas 2.1 dalyje, yra susijęs su atgaminimo asmeniniais tikslais prezumpcija ir jos taikymo probleminiais klausimais, kurie skatina ateityje pereiti nuo apribojimo-kompensacinio atlyginimo modelio prie licencija grįsto teisių turėtojų ir saugomų objektų naudotojų sąveikos modelio. 2.2 šio darbo dalyje aptariamos „*tuščios laikmenos mokesčio*“ naštos perkėlimo mažmenininkams prielaidos. Atsižvelgiant į tai, kad Direktyvoje nėra nustatyta jokių taisyklių, kaip turi būti įgyvendinamas „*teisingos kompensacijos*“ institutas, nemažai probleminių klausimų yra susiję su šio instituto praktiniu įgyvendinimu ir paskirtimi, su tuo susiję probleminiai aspektai aptariami 2.3 šio darbo dalyje. Darbe taip pat aptariama vadinamoji „*įšaldytų lėšų problema*“, susijusi su kompensacinio atlyginimo susigrąžinimu. Šis probleminis aspektas analizuojamas 2.4 dalyje, kurioje kartu aptariamas kompensacinio atlyginimo susigrąžinimo institutas ir jo praktinio įgyvendinimo probleminiai aspektai. Išanalizavus teisės aktus, nacionalinę bei užsienio teisės doktriną ir teismų praktiką, patvirtinamas darbe nurodytas ginamasis teiginys, kad nors šiuo metu Lietuvoje galiojantis intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo teisinis reglamentavimas iš esmės

atitinka Europos Sąjungos teisę, tačiau tai neišsprendžia visų dėl šio reglamentavimo praktikoje iškylančių problemų.

Praktikoje iškylančios intelektinės nuosavybės laikmenų ir įrangos apmokestinimo problemos bei nuolat vykstančios diskusijos dėl kompensacinio atlyginimo Europos Sąjungos lygmeniu, kurias be kita ko lemia ir sparti skaitmeninių technologijų pažanga, skatina „*Tuščios laikmenos mokesčio*“ reglamentavimo pokyčius ne tik nacionaliniu, bet ir Europos Sąjungos lygmeniu. Atsižvelgiant į tai, paskutinėje (trečioje) šio darbo dalyje yra aptariamos pagrindinės šios srities teisinio reglamentavimo pokyčių prielaidos ir perspektyvos.

SUMMARY

The subject of Master Thesis – Taxation problems of blank media and equipment

Keywords: limitation to the reproduction right for private purposes, "*copyright levy*", "*fair compensation*", indirect debtors of "*fair compensation*", problem of "*double taxation*", problem of "*frozen funds*".

Master's thesis analyzes the most relevant taxation problems of blank media and equipment in accordance with up-to-date case law of European Court of Justice and discussions on European Union levy on regulation of "*copyright levy*" and development of new technologies, which promote very rapid evolution of authors rights system.

The subject of this Master Thesis is the limitation to the reproduction right for private purposes, to be precise – the obligation rising upon this limitation – the "*copyright levy*". Considering to this the first part of Master Thesis define the concept of limitations of author's property rights and analyzes the meaning and regulation of such limitations, also differences of such limitations systems in the continental European countries and the rest countries of world.

In the second part of Master Thesis are discussed the main problematical aspects of blank media and equipment taxation. The first issue, discussed in 2.1 paragraph of this Master Thesis, is concerned with presumption on the reproduction for private purposes and problematical aspects of application of this presumption, which stimulate to proceed from limitation and compensation based model to license based protection model of right holders and users rights. The 2.2 paragraph of this Master Thesis analyses the assumptions for the transfer of the "*copyright levy*" burden on retailers (merchandisers). Whereas the Directive does not set any rules for implementation of the "*fair compensation*" institute, a lot of problematical aspects in practice are related with implementation and purposes of this institute. These aspects are discussed in the 2.3 paragraph of this Master Thesis. The Master Thesis also discusses the problem of "*frozen funds*", related to recovery of remuneration. This problematical aspect is analyzed in paragraph 2.4, which both discusses the institute of remuneration and its implementation. The analysis of national and foreign legislation, legal doctrine and case law has confirmed the proposition of this Master Thesis, that although currently regulation of the Republic of Lithuania on blank media and equipment taxation corresponds the law of European Union, this still does not solve all the problems, which arise in practice.

The problems, which arise in practice by implementing the taxation of blank levy and equipment and constant discussions on European Union level on "*fair compensation*" institute, which are also inspired by the rapid development and progress of digital technologies, stimulate the changes of the regulation of the "*copyright levy*", both in national and European Union level. According to this, the third part of Master Thesis discusses the main possible changes of regulation in this sphere and the assumptions of such changes.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai:

1. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos // *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 40-988.

2. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo 2001/29/EB // *Europos Bendrijų oficialusis leidinys*. 2001, L-167.

3. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 50-1598.

4. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. birželio 11 d. įsakymas Nr. ĮV-443 „Dėl kolektyvinio administravimo asociacijų, atsakingų už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimo asmeniniais tikslais administravimą, paskyrimo“ // *Teisės aktų registras*, 2014-06-17, Nr. 2014-07710.

5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 699 „ Dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais surinkimo, paskirstymo, mokėjimo ir grąžinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ // *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 69-3540.

6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 699 „ Dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais surinkimo, paskirstymo, mokėjimo ir grąžinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ // *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 69-3540.

7. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas // *Valstybės žinios*, 1964-07-10, Nr. 19-138.

8. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutartis // *Valstybės žinios*. 2001-04-13, Nr. 32-1060.

9. Pasaulio Prekybos Organizacijos Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba. 1 C priedas Sutarties dėl Pasaulio Prekybos Organizacijos įsteigimo // *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 46-1620.

10. Tarptautinė Romos konvencija dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančių organizacijų apsaugos // *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 11-249.

11. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // *Valstybės žinios*. 2006-06-17, Nr. 68-2497.

Vadovėliai, monografijos, moksliniai straipsniai, publikacijos:

12. Birštonas R., Matulevičienė N.J., Usonienė R. Atlikėjų turtinių teisių kolektyvinis įgyvendinimas (administravimas) Lietuvoje // *Socialinių mokslų studijos*. 2011, 3(4).

13. Birštonas R. Matulevičienė N. J., Mickienė L. ir kt. Intelektinės nuosavybės teisė. Vilnius: Registrų centras, 2010.

14. Čekanavičius A. *Autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo teisinis reguliavimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius – 2011.

15. Ficsor M. The Law of Copyright and the Internet. Oxford: Oxford University Press, 2002.

16. Guibault L., Westkamp G., Hugenholtz P. B., (et al.) Study on the Implementation and Effect in Member States‘ Laws of Directive 2001/29/EC on the Harmonization of Certain Aspects of Copyright and Related Rights in the Information Society, February 2007.

17. Hart M. The Copyright in the Information Society Directive: an Overview. // E.I.P.R. 2002, 24(2).

18. Hart M. The Proposed Directive for Copyright in the Information Society: Nice Rights, Shame about the Exceptions. // E.I.P.R. 1998, 20(5).

19. Kiškis M. Laikmenų ir įrangos mokesčio (atlyginimo autoriams ir gretutinių teisių turėtojams už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais) perspektyva po ESTT *Padawan* bylos // Socialinių mokslų studijos. 2011, 3(3).

20. Matulevičienė N. J. Autorių turtinių teisių apribojimai mokymo, mokslinių tyrimų ir informacijos tikslais // *Jurisprudencija*. 2004, t. 55(47).

21. Mizaras. V. Autorių teisė. Tomas I. Justitia: Vilnius, 2008.

22. Silke von Lewinski. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo komentaras, Vilnius, 2001.

23. Stonkienė M. Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė. *Mokomoji knyga*. Vilnius, 2011. P. 171.

24. Šimašius R. Intelektinė (ne)nuosavybė ir jos grimasos. *Veidas*. 2004, 8.

25. WIPO Glossary of Terms of the Law of Copyright and Neighboring rights. – World Intelectual property organization, Geneva, 1981. P. 147.

26. Дозорцев В. А. Авторские правомочия // Проблемы современного авторского права. – Свердловск: Свердловский юридический институт, 1980.

Teismų praktika:

27. 2014 m. birželio 18 d. Generalinio advokato Pedro Cruz Villalon išvada, pateikta byloje C-463/12, Copydan Båndkopi prieš Nokia Danmark A/S.

28. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009 m. liepos 16 d. sprendimas byloje C-5/08 Infopaq International A/S prieš Danske Dagblades Forening.

29. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. spalio 21 d. sprendimas byloje C-467/08 Padawan SL prieš SGAE [2010], rink. p. I-10055.

30. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. vasario 9 d. sprendimas byloje C-277/10 Martin Luksan prieš Petrus van der Let.

31. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2011 m. birželio 11 d. sprendimas byloje C-462/09 Stichting de Thuiskopie prieš Opus Supplies Deutschland GmbH ir kt. [2011], rink. p. I-05331.

32. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2013 m. birželio 27 d. sprendimas sujungtose bylose C-457/11–C-460/11 Verwertungsgesellschaft Wort (VG Wort) prieš Kyocera Mita ir kt.

33. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2013 m. liepos 11 d. sprendimas byloje C-521/11 Amazon prieš Austro-Mechana.

34. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. balandžio 10 d. sprendimas byloje C-435/12 ACI Adam BV ir kt. prieš Stichting de Thuiskopie, Stichting Onderhandelingen Thuiskopie vergoeding.

35. Europos Teisingumo Teismo 2004 m. balandžio 29 d. sprendimas Kapper, C-476/01, rink. p. I-5205.

36. Europos Teisingumo Teismo 2006 m. spalio 26 d. sprendimas Komisija prieš Ispaniją, C-36/05, rink. p. I-10313.

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos 2008-03-03 nutartis civilinėje byloje LATGA v. UAB „Trajektorija“ Nr. 3K-3-4/2008.

Kita literatūra:

38. Birštonas R., Budrienė D. Tyrimo „Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB įgyvendinimas Lietuvoje: nuostatų dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių ar fonogramose įrašytų kūrinių kopijavimą asmeniniais tikslais įgyvendinimo ekonominė ir teisinė analizė“ galutinė ataskaita.

39. Boulanger J., Carbonnel A., De Co-ninck R., Langus G. Assessing the Economic Impacts of Adapting Certain Limitations and Exceptions to Copy-right and Related Rights in the EU. Analysis of Specific Policy Options [interaktyvus] [žiūrėta 2014-10-25]. Prieiga per

internetą: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/140623-limitations-economic-impacts-study_en.pdf

40. European Parliament resolution of 27 February 2014 on private copying levies [interaktyvus] [žiūrėta 2014-11-01]. Prieiga per internetą: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0179+0+DOC+XML+V0//EN

41. Geiger Ch. The Role of the Three-Step Test in the Adaptation of Copyright Law to the Information Society. e-Copyright Bulletin [interaktyvus], 2007, January–March [žiūrėta 2014-10-10]. Prieiga per internetą: http://portal.unesco.org/culture/en/files/34481/11883823381test_trois_etapes_en.pdf/test_trois_etapes_en.pdf

42. Lietuvos laisvosios rinkos instituto pastabos dėl Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pataisų (XIP-1991(2) [žiūrėta 2014-09-27]. Prieiga per internetą: http://www.llri.lt/naujienos/ekonomine-politika/mokesciai-biudzetas/pozicija-pastabos-del-autoriu-teisiu-ir-gretutiniu-teisiu-istatymo-pataisu-xip-19912/lrinka

43. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 4, 20, 20^1, 55, 67, 68, 70, 71, 71^1 straipsnių pakeitimo ir papildymo nauju 25^1 straipsniu įstatymo projektas Nr. XIIP-954 [žiūrėta 2014-10-25]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=455413&p_tr2=2

44. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 4, 20, 20^1, 55, 67, 68, 70, 71, 71^1 straipsnių pakeitimo ir papildymo nauju 25^1 straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas [žiūrėta 2014-10-25]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=455415

45. Lietuvos Respublikos Seimo Kanceliarijos Teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 4, 20, 20^1, 55, 67, 68, 70, 71, 71^1 straipsnių pakeitimo ir papildymo nauju 25^1 straipsniu įstatymo projekto [žiūrėta 2014-10-25]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=456027

46. Vitorino A. Recommendations resulting from the mediation on private copying and reprography levies. 2013 [žiūrėta 2014-09-27]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/130131_levies-vitorino-recommendations_en.pdf.